

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ
MOUNT ATHOS CENTER

Θ' ΣΥΝΕΔΡΙΟ 2014
"Η ΕΞΑΚΤΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ
ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΟΣΜΟ: ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ"

Θ' ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Η ΕΞΑΚΤΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΟΣΜΟ: ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ

MOUNT ATHOS: SPREADING THE LIGHT
TO THE ORTHODOX WORLD: THE METOCHIA

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 21-23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014
ΑΙΘΟΥΣΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
THESSALONIKI 21-23 NOVEMBER 2014
HALL OF THE CENTRAL MUNICIPAL LIBRARY OF THESSALONIKI

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

Γιάννης Μπουτάρης, Δήμαρχος Θεσσαλονίκης, Πρόεδρος Δ.Σ.
Ιερομόναχος Νικόδημος Λαυριώτης, Εκπρόσωπος Ιεράς Κοινότητας, Αντιπρόεδρος
Γέρων Βαρνάβας Βατοπαιδινός, Εκπρόσωπος Ιεράς Κοινότητας, Μέλος
Γέρων Νικόδημος Αγιοπαυλίτης, Εκπρόσωπος Ιεράς Κοινότητας, Μέλος
Παναγιώτης Αβραμόπουλος, Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Θεσσαλονίκης,
Αναπληρωτής Προέδρου του Δ.Σ.
Γιώργος Αρβανίτης, Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Θεσσαλονίκης, Μέλος
Θωμάς Ψαρράς, Γενικός Γραμματέας, Δήμου Θεσσαλονίκης, Μέλος

Δημήτριος Σαλπιστής, Διευθύνων της Αγιορειτικής Εστίας
Αναστάσιος Ντούρος, Προϊστάμενος Διοικητικών και Οικονομικών Υπηρεσιών

Η ΕΞΑΚΤΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΟΣΜΟ:
ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ Θ' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ,
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2014

Οργάνωση - Συντονισμός: Δημήτριος Σαλπιστής
Υπεύθυνος οργάνωσης - Επιμέλεια: Αναστάσιος Ντούρος
Επιμελητής έκδοσης: Νικόλαος Τουτός
Γραμματεία: Μαρία Γιαννέλου
Τεχνική Υποστήριξη: Κώστας Αργυρόπουλος
Σχεδιασμός: Γρηγόρης Γαζέτας - ΣΗΜΑ Α.Ε.
Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία: ThessPrint

© Αγιορειτική Εστία
© Για τα κείμενα: Οι συγγραφείς

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ
Εγνατίας 109, 54635 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 263 308, Φαξ. 2310 250 648
www.agioritikiestia.gr, e-mail: agestia@otenet.gr,
facebook.com/AgioritikiEstia

ISBN: 978-618-80861-6-6

Επιστημονική Επιτροπή του Θ' Διεθνούς Συνεδρίου

Πρόεδρος

Κρίτων Χρυσχοϊδης, Διευθυντής Ερευνών - Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Μέλη

Ιερομόναχος Νικόδημος Λαυριώτης

Γέρων Βαρνάβας Βατοπαιδινός

Γέρων Νικόδημος Αγιοπαυλίτης

Πλούταρχος Θεοχαρίδης, Αρχιτέκτονας

Φωκίων Κοτζαγεώργης, Επικ. Καθηγητής Νεοελληνικής Ιστορίας Α.Π.Θ.

Ιωακείμ Παπάγγελος, Δρ. Αρχαιολόγος

Συμεών Πασχαλίδης, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

εικόνα εξωφύλλου:

*Το μετόχι της Ιεράς Μονής Αγίου Παύλου στη Κασσάνδρα,
σε προπολεμική φωτογραφία (σήμερα Νέα Φώκεια)*

Πρόγραμμα του Θ' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου

**Η ΕΞΑΚΤΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΟΣΜΟ:
ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ**

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014

- 13:00-14:00 ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΤΕΛΕΤΗ
Χαιρετισμός Δημάρχου Θεσσαλονίκης κ. Γιάννη Μπουτάρη
Χαιρετισμός Ιεράς Κοινότητας του Αγίου Όρους
Χαιρετισμός της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου
- 14:00-14:30 Κεντρική Εισήγηση
Κρίτων Χρυσοχοϊδης, Διευθυντής Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών
του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών
Δημιουργώντας την οικονομική και πνευματική ενδοχώρα του Αγίου Όρους:
Μηχανισμοί συγκροτήσεως μετοχίων
- ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Από το Βυζάντιο στο Ελληνικό Κράτος
- 18:00-18:15 Κωστής Συμωλής, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο της Ν. Υόρκης
Οικισμοί και αγιορείτικα μετόχια στην Χαλκιδική, 10ος-15ος αι.
- 18:15-18:30 Φωτεινή Κονδύλη, Assistant Professor of Byzantine art and archaeology, University of Virginia
Ενάντια στην κρίση. Ο ρόλος των αγιορειτικών μετοχίων στο ύστερο Βυζάντιο
- 18:30-18:45 Νίκος Μελβανί, Μεταδιδακτορικός ερευνητής - Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών,
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Η αγιορειτική παρουσία στην Κωνσταντινούπολη κατά την Παλαιολογία Περίοδο
- 18:45-19:00 Mirjana Živojinović, Ακαδημαϊκός, Σερβική Ακαδημία Επιστημών και Τεχνών
Τα μετόχια της μονής Χιλανδαρίου στα Σκόπια και τα περίχωρα τους
- 19:00-19:45 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
- 19:45-20:00 Κωνσταντίνος Μουστάκας, Επικ. Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας Πανεπιστημίου
Κρήτης
Η διαμόρφωση του δικτύου των αθωνικών περιουσιών στην Ανατολική Μακεδονία
από την ύστερη βυζαντινή στην πρώιμη οθωμανική περίοδο (τέλη 14ου - αρχές 16ου
αιώνα)
- 20:00-20:15 Φωκίων Κοτσαγεώργης, Επικ. Καθηγητής Νεώτερης Ιστορίας Α.Π.Θ.
Τα αγιορείτικα μετόχια στη Λήμνο κατά την οθωμανική περίοδο
- 20:15-20:30 Μοναχός Θεόκτιστος Δοχειαρίτης
Η συρρίκνωση των μετοχίων από τα μισά του ΙΘ' αι. και μετά
- 20:30-20:45 Δημήτριος Μουζάκης, Δρ. Ιστορίας
Τα αγιορείτικα μετόχια κατά τη μετάβαση από το οθωμανικό στο ελληνικό κράτος
- 20:45-21:00 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014

ΠΡΩΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

Μετόχια και Τοπικές Κοινωνίες

- 09:15-09:30 π. Κωνσταντίνος Καλλιανός
Συμβολή στην ιστορία των Αγιορειτικών Μετοχίων των Βόρειων Σποράδων (Σκιάθου - Σκοπέλου - Ερημονήσων)
- 09:30-09:45 Γεώργιος Νάκος, Ομότιμος Καθηγητής Ιστορίας Δικαίου Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.
Εξελικτική πορεία των μεταβυζαντινών μετοχίων: εννοιολογικό περιεχόμενο και ειδικότερες αναφορές μετοχίων εκτός Αγίου Όρους
- 09:45-10:00 Μίλτος Πολυβίου, Δρ. Αρχιτέκτονας
Η λειτουργία ενός μετοχίου μιας ιδιόρρυθμης Αγιορείτικης μονής. (Το μετόχι της μονής Βατοπεδίου στα Μουδανιά)
- 10:00-10:15 Μιχάλης Καραμπίνης, Αρχαιολόγος - Εφορεία Αρχαιοτήτων Εύβοιας
Η συμβολή ενός αγιορείτικου μετοχίου στη διαμόρφωση της ταυτότητας μιας τοπικής κοινωνίας: Η περίπτωση του Αγίου Γεωργίου του Σκυριανού
- 10:15-10:30 Ιωακείμ Παπάγγελος, Δρ. Αρχαιολόγος
Τα αγιορειτικά μετόχια ως συντελεστές ιδρύσεως νέων χωριών στην Χαλκιδική Χερσόνησο
- 10:30-10:45 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Από τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες στον Καύκασο

- 10:45-11:00 Μοναχός Κοσμάς Σιμωνοπετρίτης
Ο ρόλος των Ηπειρωτών Ελλήνων για την έναρξη της αφιέρωσης μοναστικών συγκροτημάτων ως μετοχίων στις μονές του Άθω στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες τον 16ο αιώνα (οι περιπτώσεις του Γκιόρμα, του Οξιώτη και του Μιχαήλ Βοεβόδα)
- 11:00-11:15 Lidia Cotovanu, Docteur de l'EHESS, Paris
Οι απαρχές της αφιέρωσης «ρουμανικών» ιερών καθιδρυμάτων προς το Άγιον Όρος (β' μισό 16ου αιώνα): κρατική ή ιδιωτική υπόθεση;
- 11:15-11:30 Radu Păun, Docteur en Histoire, Chargé de recherche au CNRS
Το πρώτο μετόχι της μονής Χιλανδαρίου στη Βλαχία (1645)
- 11:30-11:45 Lora Gerd, Ρώσικη Ακαδημία Επιστημών - ερευνήτρια
Η δήμευση των μετοχίων στη Ρουμανία το 1862-1865 και η Ρωσία
- 11:45-12:00 Νικόλαος Λιβανός, Επιστημονικός Συνεργάτης - Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Το μετόχι της μονής Ιβήρων στη Γεωργία τον 19ο και τις αρχές 20ου αιώνα
- 12:00-12:45 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

Κράτος και Δίκαιο

- 12:45-13:00 Σοφία Τζωρτζακάκη-Τζαρίδου, Επίκουρος Καθηγήτρια Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.
Το νομικό καθεστώς των μετοχίων του Αγίου Όρους κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας
- 13:00-13:15 Δημήτριος Νικολακάκης, Επίκουρος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.
Το προνομακό φορολογικό καθεστώς των μετοχίων και της εν γένει ακίνητης περιουσίας των Μονών του Αγίου Όρους
- 13:15-13:30 Αναστάσιος Νικόπουλος, Δικηγόρος
Εγγυήσεις του Ελληνικού Κράτους για το αγιορειτικό Καθεστώς και απαλλοτριώσεις των Μετοχίων
- 13:30-13:45 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

Ο Χώρος και τα Κτίσματα

- 18:15-18:30 Γεώργιος Σιδηρόπουλος, Αναπλ. Καθηγητής Ιστορικής Γεωγραφίας - Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου
Αγιορείτικα μετόχια και εξαρτήματα: ομοιότητες και διαφορές
- 18:30-18:45 Δημήτριος Καλλάκης, Αρχαιολόγος
Μακροσκοπική προσέγγιση του φαινομένου των μετοχίων: ζητήματα μεθοδολογίας
- 18:45-19:00 Πλούταρχος Θεοχαρίδης, Αρχιτέκτονας
Επισκόπηση της αρχιτεκτονικής των μετοχίων της Μακεδονίας
- 19:00-19:15 Πασχάλης Ανδρούδης, Λέκτορας Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης Α.Π.Θ.
Οι βυζαντινοί πύργοι των αγιορειτικών μετοχίων στη Χαλκιδική
- 19:15-20:00 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
- 20:00-20:15 Νίκος Μερτζιμέκης, Δρ. Αρχαιολόγος - Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους
Αγιορειτικά μετόχια στη Σίθωνία Χαλκιδικής. Εισαγωγικά για μια τυπολογία των οικοδομικών συγκροτημάτων τον 19ο αιώνα
- 20:15-20:30 Βασιλική Γκουλιπούλου, Τοπογράφος Μηχανικός - Αναστηλώτρια
Καλλιόπη Κουτσοτόλη, Πολιτικός Μηχανικός - Αναστηλώτρια
Άννα Μποζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αναστηλώτρια
Κυριάκος Φαλεάκης, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αναστηλώτης
Το οικοδομικό συγκρότημα του υδρόμυλου του μετοχίου της Ι. Μ. Διονυσίου στο Μεταγγίτσι Χαλκιδικής
- 20:30-20:45 Δημήτριος Λιάκος, Δρ. Αρχαιολόγος - Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους
“Διαδρομές” έργων τέχνης από τα μετόχια στις αθωνικές μονές κατά τη βυζαντινή και μετά την Άλωση περίοδο. Η μαρτυρία των πηγών και των αντικειμένων
- 20:45-21:00 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΚΥΡΙΑΚΗ 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014

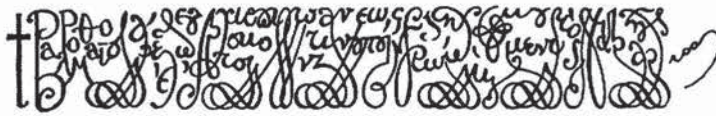
ΠΡΩΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

- 11:30-11:45 Srdjan Pirivatrić, Institute for Byzantine studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts
Το μετόχιον Καστρίν (Градац) και οι βυζαντινοσερβικές σχέσεις (δεύτερο ήμισυ του 13ου αιώνα)

Η Πνευματική Εξακτίωση

- 11:45-12:00 Νικόλαος Μπινόβας, Δρ. Αρχαιολόγος - Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
“Αρχαιακές πληροφορίες για περιοδείες της Αγίας Ζώνης της Θεοτόκου και εικόνες από τη μονή Βατοπεδίου το 19ο αιώνα: τεκμήρια ακτινοβολίας και μετοχίων της μονής στη Μακεδονία και Θράκη”
- 12:00-12:15 Συμεών Πασχαλίδης, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.
Τα Αγιορείτικα μετόχια ως χώροι πνευματικής δημιουργίας
- 12:15-12:30 Πατάπιος Μοναχός Καυσοκαλυβίτης
Όψεις της επιδράσεως της Αγιορειτικής πνευματικότητας στις τοπικές κοινωνίες δια των μετοχίων: λειτουργική ζωή - γενίκευση της τιμής των εν Αγίω Όρει τιμωμένων Αγίων
- 12:30-12:45 ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 12:45-13:00 ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Τῷ Ἐντιμωτάτῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Μπουτάρῃ, Δημάρχῳ Θεσσαλονίκης, Προέδρῳ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀγιορειτικῆς Ἑστίας, τέκνῳ τῆς ἡμῶν Μετριότητος ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Μετ' ἰδιαίτερας εὐαρεσκείας ἐπληροφόρηθῆμεν ἐκ τοῦ ἀπὸ 1' Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ., ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1003 γράμματος τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς Ἐντιμότητος τὴν ὀργάνωσιν Διεθνoῦς Συνεδρίου ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ διαχρονικῶς λειτουργούντων Μετοχιῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ ἐκφράζομεν τὴν χαρὰν ἡμῶν καὶ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐπευχόμενοι πᾶσαν ἐπιτυχίαν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ὑμετέρου Συνεδρίου.

Τυγχάνει γνωστὸν καὶ ἀποδεδειγμένον καὶ ἱστορικῶς ὅτι καθ' ὅλην τὴν ιστορικὴν πορείαν τοῦ ὑπὸ τὴν κανονικὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως τελούντος Ἁγίου Ὁρους Ἀθῶ, αἱ ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ ὄχι μόνον, περιοχαί, ἦσαν διάσπαρτοι ἐκ Μετοχιῶν τοῦ Ἱεροῦ Τόπου, ἐξυτηρετοῦντων τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῶν οἰκειῶν Ἱερῶν Μονῶν αὐτοῦ.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1α' αἰῶνος τὰ Μετόχια ταῦτα ἦσαν ἰδρυμένα εἰς διαφόρους περιοχὰς ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν πλησιόχωρον τοῦ Ἀθῶ περιοχὴν τῆς Χαλκιδικῆς, ὡς πιστοποιεῖται ἐκ διαφόρων βυζαντινῶν ἐγγράφων, σφζομένων ἐν τοῖς ἀρχεῖοις τῶν Ἱερῶν Μονῶν. Πέριξ δὲ τῶν Μετοχιῶν ἐδημιουργοῦντο ἐκ παραλλήλου νέοι οἰκισμοί, καθότι ἡ λειτουργία τῶν μεγάλων Μετοχιῶν ἀπῆτει τὴν προσέλκυσιν καλλιεργητῶν. Ἡ ἀνοικοδόμησις καὶ διακόσμησις ἐξ ἄλλου τῶν μετοχιακῶν ναῶν ἐλειτούργησεν ὡς διάυλος διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν νέων ρευμάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν τεχνῶν, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ἀγιογραφίας, τῆς μαρμαρογλυπτικῆς, τῆς λιθοξοίας καὶ τῶν λοιπῶν. Ἐκ παραλλήλου, ἤδη ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὡς τόπου ἀνθήσεως τοῦ μοναχισμοῦ, διάφορα ἐν τῷ κόσμῳ μοναστηριακά συγκροτήματα, ἐπηρεαζόμενα ἐκ τῆς αἰγλης τοῦ ἀναπτυσσομένου ἐν Ἀθῶ μοναστικοῦ κέντρου, προσηρτῶντο ὡς Μετόχια εἰς τὰς Ἱερὰς Μονὰς αὐτοῦ, ἐνῶ σταδιακῶς ἐνεφανίσθησαν καὶ ἀστικά Μετόχια.

Ἡ Μήτηρ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία, διὰ διαφόρων Πατριαρχικῶν κανονικῶν Πράξεων καὶ Σιγιλλίων, ἀνεγνώριζεν ἐκπαλαί τὸν θεσμὸν τῶν Ἱερῶν Μετοχιῶν, ὡς ἀναποσπάστως ἠνωμένων μετὰ τῶν κυριάρχων Ἱερῶν Μονῶν αὐτῶν ὑπὸ τὸ ἴδιον κανονικὸν καθεστῶς, ὑπαγομένων, ὅπως καὶ αὐταί, ἐξ ἀπόψεως κανονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς, ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν καὶ δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μνημονουομένου ἐν αὐτοῖς κανονικῶς πάντοτε τοῦ Πατριαρχικοῦ Ὄνόματος. Καὶ τοῦτο, καθ' ὅσον εἰς τὴν μακροαῖωνα κανονικὴν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς σταυροπηγιακῆς τιμῆς καὶ ἀξίας, φιλοτιμία τῶν ἀειμνήστων Προκατόχων ἡμῶν, οὐδεμίᾳ διάκρισις ὑπῆρξε μετὰ τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ τῶν Μετοχιῶν αὐτῶν, δεδομένου ὅτι καὶ ταῦτα, ἐν διαφόροις τόποις καὶ ἐπαρχίαις ἰδρυμένα, ἐτιμῶντο σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ καὶ ἐλευθερίᾳ, ὡς ἀναπόσπαστα ἐξαρτήματά των.

Οὕτως, ἀναποφεύκτως, αἱ περιστάσεις ὠδήγησαν ὥστε τὰ Μετόχια νὰ ἀποτελέσουν χώρους ἀγιορειτικῆς παρουσίας ἐν τῷ κόσμῳ, ἐξελιχθέντας εἰς πνεύμονας πνευματικῆς ζωῆς καὶ κρίκον μετὰ τῶν Ἁγίου Ὁρους καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ στρατευομένης Ἐκκλησίας, διὰ τῶν ὁποίων ἡ πνευματικότης τοῦ Ἱεροῦ Τόπου ἐξηκτενοῦτο εὐρύτερον. Κατὰ συνέπειαν, τὰ Μετόχια, ὡς ἡ φυσικὴ προέκτασις τοῦ Ἁγίου

ου. Ο λαός του Θεού ωφελείται μεμαρτυρημένως τὰ μέγιστα εκ τῆς παρουσίας πνευμόνων ἀγιορειτικῆς πνευματικότητος, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ στοργικὴ Μήτηρ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγρυπνεῖ διαχρονικῶς διὰ τὴν προάσπισιν τῶν ἐν γένει ἀγιορειτικῶν προνομίων καὶ δικαίων.

Ἐνδεικτικῶς καὶ δειγματοληπτικῶς ἀπλῶς ἀναφέρεται ὅτι, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, οἱ εὐσεβεῖς καὶ φιλοαγιορεῖται ἡγεμόνες τῶν παραδουναβίων χωρῶν, με' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἥρωα τῆς ἠνωμένης Ρουμανίας Μιχαὴλ τὸν Γενναῖον, γνήσιοι συνεχισταὶ τοῦ φιλοαγιορειτικοῦ καὶ φιλομονάχου πνεύματος τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἐδώρισαν εἰς τὰς Ἱεράς Μονάς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὀλόκληρα μοναστηριακὰ συγκροτήματα ὡς Μετόχια αὐτῶν, τὰ ὁποῖα διπλὴν ὠφέλειαν εἶχον: ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπεβοήθουν τὰς ἐν Ἀθῶ Μονάς ἵνα ἐπιβιώσουν κατὰ τοὺς δυσχερεῖς ἐξ ἔξωθεν πειρασμῶν καὶ κατακτήσεων καὶ λεηλασιῶν αἰῶνας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετέδιδον εἰς τὸν ρουμανικὸν ἐν προκειμένῳ λαὸν τὴν ἀγιορειτικὴν πνευματικότητα καὶ ἀπετέλουν τόπους ἐν Χριστῷ καλλιεργίας αὐτοῦ καὶ ἀξιολόγους ἐστίας θρησκευτικῆς τέχνης καὶ πολιτισμοῦ.

Εὐλόγως, ὅθεν, ἡ Ἀγιορειτικὴ Ἑστία ἀνέλαβε τὴν ἀδιέπαινον πρωτοβουλίαν ὅπως προβάλῃ διὰ τοῦ προγράμματος «Ἡ μεγάλη πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ παρακαταθήκη τοῦ Ἁγίου Ὄρους» με' θέμα «τὴν ἐξακτίνωσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους στὸν Ὀρθόδοξο κόσμον: τὰ Μετόχια», τὴν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν καὶ τὴν μακραίωνα μεμαρτυρημένην πνευματικὴν καὶ ὄχι μόνον προσφορὰν τῶν Ἱερῶν Ἀγιορειτικῶν τούτων Μετοχιῶν.

Ἡ δὲ ὀργάνωσις τῆς με' θέμα τὸ Ἀγιώνυμον Ὄρος ἐκθέσεως ζωγραφικῆς τοῦ διακεκριμένου Βρετανοῦ ζωγράφου Tim Vuner πλασιοὶ λίαν ἐπιτυχῶς τὴν ὡς ἄνω προσπάθειαν, καὶ χαίρομεν ἐν τῷ Οἰκουμένῳ Πατριαρχεῖῳ καὶ προσωπικῶς, διότι ὁ εἰρημένος καλλιτέχνης συνεχίζει ἐπαξίως τὸ ἔργον καὶ τὴν προσφορὰν τοῦ γνωστοῦ Doug Patterson, ὅστις βαθέως ἠγάπησε τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀπετύπωσε τὴν ἀγάπην αὐτοῦ εἰς καλλιτεχνικὰ αὐτοῦ ἔργα.

Συγχαίροντες ἀπὸ καρδίας τὴν Ἀγιορειτικὴν Ἑστίαν Θεσσαλονικῆς διὰ τὴν ἐν προκειμένῳ εὐστοχον πρωτοβουλίαν καὶ εὐλογούντες τὴν ἀναληφθεῖσαν προσπάθειαν ἀναδειξέως μιᾶς ἰδιαίτερας πτυχῆς τῆς Ἀγιορειτικῆς μαρτυρίας πρὸς τὸν κόσμον, ἐπικαλούμεθα ἐπὶ πάντας τοὺς ἐντευξομένους εἰς τὴν μετὰ χειρᾶς ἐκδοσὶν τὴν Χάριν καὶ τὸ ἀπειρον Ἐλεος τοῦ Θεοῦ, ταῖς πρεσβείαις τῆς Κυρίας καὶ Εὐφροῦν τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.

Ἰβὺ' Ὀκτωβρίου ε'

Ἡ προηγμένη ἀγαπῶσα ἡ Χρυσὴ Ἀδέλφος
 Ὁσάδωτο καὶ διάσωσε ἀπὸ Θεοῦ εὐχάρις β.

Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἰδιαίτερας ἱκανοποιήσεως χαιρετίζει τὴν ἔναρξιν τοῦ Θ' Διεθνoῦς Συνεδρίου τῆς Ἀγιορειτικῆς Ἑστίας με θέμα «**Ἡ ἐξακτίωση τοῦ Ἁγίου Ὄρους στὸν ὀρθόδοξο κόσμο: τὰ μετόχια**». Ἡ παρουσία εἰς αὐτὸ σημαντικοῦ ἀριθμοῦ ἐκλεκτῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἔχουν ἐνδιατρίψει εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους πηγὰς, ἐγγυᾶται τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάδειξιν σημαντικῶν καὶ ἀγνώστων πτυχῶν τοῦ πάντοτε ἐπικαίρου καὶ ἐνδιαφέροντος θέματος τῶν Ἀγιορειτικῶν μετοχίων.

Ὁ Ἀγιώνυμος ἡμῶν Τόπος πορευόμενος πολυκυμάντως διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, ἐπροικίσθη, ὡς γνωστόν, ἐν διαφόροις περιόδοις καὶ περιστάσεσι, κατὰ τὴν κανονικὴν πρᾶξιν καὶ παράδοσιν, με ἱερὰ Μετόχια, εἴτε πρῶην ὕφισταμένων Μονῶν, εἴτε τότε, τὸ πρῶτον, διὰ ναῶν ἱερῶν, κτημάτων τε καὶ κτισμάτων κτισθέντων ἢ προσκτηθέντων καὶ ταῖς Ἱ. Μοναῖς αὐτοῦ προσηλωθέντων. Ταῦτα δὲ πάντα, ὡς ἀναφαίρετα δωρήματα εὐσεβῶν κτητόρων καὶ ἀναπαλλοτριῶτα κτήματα, ἀνὰ τὸν Ἑλλαδικόν, καὶ οὐχὶ μόνον, χῶρον, συλλειτουργοῦν καὶ συνεπικουροῦν τὸ ἔργον τῶν Ἱερῶν ἡμῶν Μονῶν, ὡς ἀναπόσπαστον ὀργανικὸν μέρος τοῦ Ἀγιωνύμου ἡμῶν Ὄρους, μὴ τελοῦντα ὑπὸ ἐξάρτησίν τινα ἐτέραν καὶ ἐποπτεῖαν, ἢ μὴ μόνον ὑπὸ τῆς κυριάρχου ἐκάστου αὐτῶν Ἱερᾶς Μονῆς.

Ἡ ζῶσα καὶ ἀδιάκοπος πρᾶξις καὶ μακρὰ παράδοσις τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Τόπου, ὡς καὶ τὰ τεκμήρια ἐκ τῶν σχετικῶν πηγῶν καὶ μαρτυριῶν τῶν παρ' ἡμῖν ἀποκειμένων πλουσίων ἱστορικῶν ἀρχείων, καταδεικνύουν τὴν διαχρονικὴν παρουσίαν τῶν μετοχίων διὰ τῆς διακινήσεως πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν ἀγαθῶν.

Αἱ ἐναλλαγαὶ τῶν ἱστορικῶν συγκυριῶν καὶ αἱ συνακολουθοῦσαι αὐταῖς προσαρμογαὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπολοίπων ὁμοδόξων λαῶν, ἔφερον ὥστε, τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς ἀποκτηθέντων ἀγιορειτικῶν Μετοχίων, εἴτε νὰ ἔχουν καταπατηθεῖ ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους κρατικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν ἢ καὶ ἰδιωτῶν εἴτε νὰ ἔχουν προσωρινῶς ἐγκαταλειφθεῖ, ἔνεκα λειψανδρίας, εἴτε νὰ ἔχουν παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὰς ἰδίας τὰς Ἱερὰς Μονὰς διὰ τὴν κάλυψιν ὑπερτέρων ἀναγκῶν.

Παρά ταῦτα δοξάζομεν τὸν Θεὸν διότι καὶ σήμερον ὄχι μόνον διατηροῦνται ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν ἀλλὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἰδρύνονται καὶ νέα ἀγιορειτικὰ μετόχια, καὶ τοῦτο ὄχι μόνον ἐντὸς τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ὅρια ἐτέρων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, τὰ ὁποῖα συνεχίζουν ἀδιακόπως τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, κατὰ τὴν ὑπερχιλιετῆ παράδοσιν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Τόπου. Αἱ Ἱεραὶ ἡμῶν Μοναὶ ἔχουν τὴν πρωταρχικὴν φροντίδα, μέριμναν καὶ κανονικὴν εὐθύνην διὰ τὴν συντήρησιν, καλὴν διαχείρισιν τῶν ἐν αὐτοῖς πραγμάτων καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, μνημονευομένου ἐν ταῖς τελουμέναις ἐκεῖσε ἱεραῖς ἀκολουθίαις, ὡς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς παρελήφθη καὶ ἴσχυσε κανονικῶς, τοῦ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Ὀνόματος, ὡς τοῦτο γίνεται καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς Ἱεροῖς Μοναστηρίοις, τῆς τοιαύτης κανονικῆς πράξεως δηλούσης τὸ ἐνιαῖον καὶ ἀναπόσπαστον τοῦ Μετοχίου ἀπὸ τῆς ἐν Ἄθω κυριάρχου αὐτοῦ Μονῆς, ἀμφοτέρων τελούντων ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην πνευματικὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Αἱ πολλῶν ἐπιπέδων πτυχαὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν Μετοχιῶν καὶ ὁ ζωτικὸς ρόλος των τόσον διὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος, ὅσον καὶ διὰ τὸν κοινωνικὸν των περίγυρον, οἰκονομικόν, πνευματικόν, πολιτιστικόν καὶ ἔθνικόν, ἀναδεικνύουν τὸ θέμα «μετόχια» εἰς εὐρύτατον πεδῖον ἐπιστημονικοῦ προβληματισμοῦ, μὲ πολλαπλὰς παραμέτρους, ἢ σπουδαιότης τοῦ ὁποῖου μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπογραμμισθῇ.

Συγχαίροντες, ὅθεν, τὸ ἔντιμον Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀγιορειτικῆς Ἑστίας καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ θέματος καὶ τὴν ἐπιτυχῆ διοργάνωσιν τοῦ ἐφετινοῦ Συνεδρίου, καὶ εὐχαριστοῦντες τοὺς συμμετέχοντας ἐπιστήμονας καὶ εἰσηγητάς, εὐχόμεθα πλουσίαν τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐφόρου τοῦ Ἁγίου Ὁρους Κυρίας Θεοτόκου, ὥστε τοῦτο νὰ ἀποτελέσῃ ἀφορμὴν γονίμου διαλόγου καὶ καρποφόρων γνώσεων περὶ τῶν ἀγιορειτικῶν πραγμάτων μὲ σκοπὸν τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Τόπου καὶ τὴν πνευματικὴν παράδοσιν αὐτοῦ.

*Ἄπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ Συνάξει Ἀντιπρόσωποι καὶ Προϊστάμενοι
τῶν εἴκοσιν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἄθω*

Τα Αθωνικά Μετόχια, ένα σύνθετο κοινωνικό, οικονομικό και πνευματικό φαινόμενο, που συνοδεύει την πορεία των Αγιορειτικών Μοναστηριών, ανά τους αιώνες, αποτέλεσμα της ακτινοβολία της Μοναστικής Πολιτείας αλλά και των πολλαπλών αναγκών, επιβίωσης και συντήρησης των οικοδομικών συγκροτημάτων, αποκατάστασης καταστραμμένων από πυρκαγιές, σεισμούς και λεηλασίας καθολικών, τραπεζών και εν γένει μοναστικών κτισμάτων, υπήρξαν από την γένεση του θεσμού από τις απαρχές ακόμη της χιλιόχρονης ύπαρξης του πηγή αμοιβαίων επιρροών και συνεπειών.

Είτε γιατί ενίσχυσαν και στήριξαν την ύπαρξη της Μοναστικής Πολιτείας, είτε γιατί αποτέλεσαν όρο επιβίωσης των μικρών κοινοτήτων που έζησαν γύρω από αυτά, έχοντας ως υλικό και πνευματικό αποκούμπι τους την σταθερή, βέβαιη λειτουργία του Μετοχίου.

Οι ενδιαφέρουσες πλευρές των Αγιορειτικών Μετοχίων ερευνούνται και αναδεικνύονται μέσα από το θεματολόγιο του Θ' Διεθνούς Συνεδρίου της Αγιορειτικής Εστίας και όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από το πρόγραμμα των εργασιών του θα εμπλουτίσουν μία ακόμη πτυχή της ιστορικής διαδρομής του Αγίου Όρους.

Ευχαριστώ θερμά τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής και τον Πρόεδρο της κ. Κρίτωνα Χρυσοχοϊδη για την πολύτιμη συμβολή τους στον σχεδιασμό και την οργάνωση του Συνεδρίου αυτού καθώς και τους μετέχοντες ομιλητές, η παρουσία των οποίων συμβάλλει στην επιτυχία των εργασιών του, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί έκφραση τιμής προς το έργο της Αγιορειτικής Εστίας.

Γιάννης Μπουτάρης
Δήμαρχος Θεσσαλονίκης,
Πρόεδρος Δ.Σ. Αγιορειτικής Εστίας

Ἡ ἑξακτίνωση τοῦ Ἁγίου Ὄρους στὸν Ὀρθόδοξο κόσμο: τὰ μετόχια

Τὰ μετόχια, δηλαδή ἰδιοκτησίες οἱ ὁποῖες σχεδὸν κατὰ κανόνα εὐρίσκοντο μακρὰν ἀπὸ τὰ οἰκοδομικὰ συγκροτήματα τῶν μονῶν τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς, ἀπετέλεσαν διαχρονικὰ καθοριστικῆς σημασίας θεσμὸ γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν ἀνάπτυξή τους. Αὐτὸ ἴσχυσε ἀκόμη περισσότερο γιὰ τὸ σύνολο τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐφόσον ἡ γεωλογικὴ μορφολογία τῆς Ἀθωνικῆς χερσονήσου δὲν παρεῖχε τοὺς πόρους γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῶν ἱερῶν καθιδρυμάτων.

Ἦδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεώς τους, καὶ μὲ τὴν μέριμνα τῶν κτιτόρων τους, τὰ ἀγιορειτικὰ μοναστήρια δημιουργοῦν μία οικονομικὴ ἐνδοχώρα ἐκτεινόμενη κυρίως σὲ ὅμορες ἢ πλησιόχωρες πρὸς τὸν Ἄθω περιοχές. Ἀγροτικὰ κατ' ἀρχὴν, τὰ ἀθωνικὰ μετόχια ἐπεκτείνονται ταχύτατα ἤδη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σὲ εὐρύτερες περιοχές τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς νότιας Βαλκανικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Δίπλα στὰ ἀγροτικὰ μετόχια σταδιακὰ θὰ ἐμφανισθοῦν καὶ θὰ λειτουργήσουν καὶ ἀστικά μετόχια στὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Θεσσαλονίκη ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνῶ παράλληλα σημαντικὸς ἀριθμὸς μοναστηριῶν ἔξω ἀπὸ τὸν Ἄθω θὰ προσαρτηθοῦν ὡς μετόχια σὲ ἀγιορειτικὲς μονές.

Παρὰ τίς ἀπώλειες, τίς συρρικνώσεις καὶ τίς διαχειριστικὲς δυσκολίες ποὺ δημιουργήθηκαν, ἰδίως κατὰ τὸν πρῶτο αἰῶνα τῆς ὀθωμανικῆς κατάκτησης, τὰ κάθε τύπου ἀθωνικὰ μετόχια (ἀγροτικά, ἀστικά, μονές-ἐξαρτήματα) ἐπιβιώνουν. Σταδιακὰ, ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἐξῆς, τὰ ἤδη ὑφιστάμενα ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σταθεροποιοῦνται καὶ ἀνακάμπτουν, ἐνῶ νέες σημαντικότερες κτίσεις ἐμφανίζονται τόσο ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτά. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῶν πολυπληθῶν μετοχιῶν στὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, ἀλλὰ καὶ στὰ ἐδάφη τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας καὶ σὲ βενετοκρατούμενες περιοχές.

Ἔτσι, ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα ὡς τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰῶνα (ὁπότε συρρικνώνονται δραματικὰ ἢ ἐξαφανίζονται λόγω ἀπαλλοτριώσεων ἢ ἰστο-

ρικῶν περιπετειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκτὸς τῶν συνόρων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους), τὰ ἀγιορειτικὰ μετόχια συγκροτοῦν ἓνα διαχρονικὸ πυκνὸ δίκτυο παρουσίας καὶ διακίνησης ὑλικῶν ἀλλὰ καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν.

Ἡ διαχρονικὴ ἐξέλιξη τῶν μετοχίων ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικὸ κεφάλαιο τῆς ἱστορίας τῶν ἀγιορειτικῶν μοναστικῶν ἰδρυμάτων. Ὡστόσο, οἱ οἰκονομικὲς παράμετροι, ὄχι μόνον γιὰ τὶς κυρίαρχες μονές ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς τοπικὲς κοινωνίες πλᾶι στὶς ὁποῖες ἀναπτύχθηκαν, καλύπτουν μόνον ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ρόλο ποὺ αὐτὰ διεδραμάτισαν. Οἱ δυναμικὲς πνευματικὲς, πολιτισμικὲς, παιδευτικὲς ἀκόμη καὶ καλλιτεχνικὲς σχέσεις καὶ ὁσμώσεις ποὺ δημιουργήθηκαν μὲ ἀγροτικὸς καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς κατέστησαν τὰ μετόχια ὡς ἐστῖες ἐξακτινώσεως καὶ μεταλαμπαδεύσεως τῆς μοναστικῆς ἐμπειρίας τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὸν ὀρθόδοξο κόσμο. Ταυτόχρονα τὰ κατέστησαν κατεξοχὴν προνομιακὸ χῶρο ἐπικοινωνίας τῆς μοναστικῆς κοινότητος μὲ τὸν «κόσμο».

Ἡ διοργάνωση τοῦ παρόντος διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου μὲ θέμα τὰ μετόχια τοῦ Ἁγίου Ὁρους θὰ δώσει τὴν εὐκαιρία γιὰ μίαν ὀλιστικὴν προσέγγιση τοῦ φαινομένου: τὴ μελέτη τῶν ἀγιορειτικῶν μετοχίων ὄχι μόνον ὡς ἐνὸς μοναστικοῦ οἰκονομικοῦ θεσμοῦ μεταβαλλόμενου στὴ διαχρονία, ἀλλὰ ὡς παράγοντα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῶν τοπικῶν κοινωνιῶν, ὡς μέσου ἐξακτινώσεως τῆς ἀγιορειτικῆς λειτουργικῆς πρακτικῆς καὶ λατρευτικῆς ἐμπειρίας καὶ ὡς παράγοντα πολιτισμοῦ καὶ παιδείας.

Ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Συνεδρίου

Γεώργιος Νάκος

Εξελικτική πορεία των μεταβυζαντινών μετοχίων εκτός του Αγίου Όρους: ενδεικτικές αναφορές απαλλοτριωτικών αποφάσεων μετοχίων της Θάσου

1.- Η διερεύνηση της γενικότερης εξελικτικής πορείας των μεταβυζαντινών Αγιορειτικών μετοχίων, ευρισκόμενων εκτός του Άθω, εμπίπτει και στο ειδικότερο ιστορικό χωρόχρονο της Θάσου, στο περιβάλλον της οποίας εγκαταστάθηκε και αναπτύχθηκε ένας ικανότατος αριθμός από τις εκκλησιαστικές αυτές μονάδες, οι οποίες αποτελούσαν υποτελή παραρτήματα υπαγόμενα στις κυριάρχες τους Ιερές Μονές στις οποίες ανήκαν διοικητικώς και διαχειριστικώς, στερούμενες αυτοτελούς νομικής προσωπικότητας¹.

2.- Η περαιτέρω, όμως, ανάπτυξη των Αγιορειτικών μετοχίων αυτών ανακόπηκε, ιδιαίτερα μετά τη λαίλαπα της μικρασιατικής καταστροφής και τα επακόλουθά της, που είχε ως αποτέλεσμα τη συρροή προσφύγων στην ελληνική Επικράτεια, οι οποίοι εναγωνίως αναζητούσαν ένα μέσο με το οποίο θα μπορούσαν να επιζήσουν με τις οικογένειές τους, μέχρι να καταφέρουν να ορθοποδήσουν, στην ενίσχυση των οποίων προσέβλεπε και η Ιερή Κοινότητα του Αγίου Όρους, η οποία αποδέχθηκε το 1924, σε συμφωνία με την Ελληνική Κυβέρνηση, να συμβάλει στο μέτρο των οικονομικών της δυνατοτήτων με την παραχώρηση αγροτικών εκτάσεων ιδιοκτησίας των Ιερών Μονών της για την εγκατάστασή τους, κυρίως στην περιοχή της Χαλκιδικής και εν μέρει στις περιοχές του νομού Σερρών.

Η συμφωνία για την παραχώρηση των αγροκτημάτων των μετοχίων των Μονών του Αγίου Όρους, υλοποιήθηκε με την υπογραφή συμβολαιογραφικού εγγράφου με τη μορφή της 10ετούς μισθώσεως των κτημάτων αυτών, στις 18-4-1924, μεταξύ των εκπροσώπων της Ιερής Κοινότητας που εκπροσωπούσαν τις δέκα οκτώ Μονές του Αγίου Όρους και του υπουργού Γεωργίας, με τον τίτλο: «Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους, δι' ής αυτή χορηγεί εις την Κυβέρνησιν 200.000 στρέμματα

1. Ειδικότερη αναφορά περί των Αγιορειτικών μετοχίων της Θάσου βλ. Γ. Δ. Κουκλιάνης, *Ο μοναχισμός και τα μοναστήρια της ιεράς Μητροπόλεως Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου*, Καβάλα 1992.- ο ίδιος, «Τα μετόχια του Αγίου Όρους στην Καβάλα και στη Θάσο», *Θασιακά*, 6 (1989), 93-94 κ.εξ.

καλλιεργησίμου γης διά την εγκατάστασιν αγροτών προσφύγων εν Χαλκιδική», που έληγε στις 30-9-1934².

Μεταγενέστερα το ελληνικό κράτος προέβη σε αναγκαστική απαλλοτρίωση ικανότατου αριθμού αγιορειτικών μετοχίων με βάση το Νόμο 5377/6-7/4/1932 «περί εκτιμήσεως και πληρωμής της αξίας των απαλλοτριωθέντων κτημάτων των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους»³, που αποτέλεσε την αιτία ουσιαστικών προβλημάτων στις σχέσεις του ελληνικού Δημοσίου και των Μονών του Αγίου Όρους και τη δημιουργία του λεγόμενου «Μετοχιακού Ζητήματος».

3.- Εκτός, όμως, των πιο πάνω προβλημάτων, στην εξειδικευμένη δίνη τους περιεπλάκησαν οι Αθωνικές κτηματικές διεκδικήσεις με τις εκτάσεις των μετοχίων τους και στη Θάσο, όταν εντάχθηκαν στο εξειδικευμένο πρόγραμμα των γενικευμένων απαλλοτριώσεων που αποτελούσαν την ιδέα, νομοθετική εφαρμογή και εκτέλεση του τότε υπουργού Γεωργίας Αλέξανδρου Παπαναστασίου και του ειδικότερου πολιτικού του προγράμματος, που στόχευε, έχοντας και συνταγματική κάλυψη, στην ευρεία απαλλοτρίωση ακινήτων κτημάτων που ανήκαν κυρίως στις Αγιορειτικές μονές της Θάσου, για την αποκατάσταση γενικότερα προσφύγων και ακτημόνων καλλιεργητών.

4.- Με το ειδικό Νομοθετικό Διάταγμα της 13^{ης}-6-1927, «περί απαλλοτριώσεως των εν ταις νήσοις Θάσω και Λήμνω μοναστηριακών κτημάτων»⁴, το οποίο κυρώθηκε με το Νόμο 3588, της 13-6-1927/30-7-1928, «περί κυρώσεως του από 13 Ιουνίου 1927 νομοθετικού διατάγματος περί απαλλοτριώσεως των εν ταις νήσοις Θάσω και Λήμνω μοναστηριακών κτημάτων»⁵, οι ταυτόσημες ρυθμίσεις των οποίων διελάμβαναν περιοριστικά και όχι ενδεικτικά σε ένα άρθρο μόνο, ότι: «1. Συμφώνως προς το άρθρον 119 του Συντάγματος, επιτρέπεται η απαλλοτρίωσις εν Θάσω και Λήμνω μοναστηριακών κτημάτων καλλιεργουμένων, ήτοι φυτειών, ελαιών, σπυροφόρων δένδρων και δασών προς εφαρμογήν του αγροτικού νόμου υπέρ προσφύγων και ακτημόνων καλλιεργητών. 2. Η ισχύς του παρόντος άρχεται από της δημοσιεύσεώς του εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως».

5.- Σημειώνεται ιδιαίτερα ότι αμέσως μετά την έκδοση του πιο πάνω νομοθετικού διατάγματος της 13-6-1927 και πριν από την έκδοση του κυρωτικού του νόμου 3588/1928 εκδόθηκαν δύο αποφάσεις του αρμόδιου υπουργού Α. Παπαναστασίου: α) η υπ' αριθ. 108855/30^{ης}-7-1927 «περί κηρύξεως απαλλοτριωτέων μετοχίων των Αγιορειτικών Μονών εν τη νήσω Θάσω»⁶, και β) η υπ' α-

2. Βλ. γενικότερα, αντί άλλων, Βησσαρίων Γρηγοριάτης, *Το Μετοχιακόν Ζήτημα του Αγίου Όρους*, Θεσσαλονίκη 1964, 12-13 κ.εξ.- Κ. Γ. Παπαγεωργίου, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, Θεσσαλονίκη 2013, 716 κ.εξ.

3. Για την προϊστορία του νόμου, βλ. Βησσαρίων Γρηγοριάτης, *Το Μετοχιακόν Ζήτημα*, ό.π., 15-17 κ.εξ.· *Εκκλησία*, 1 (1923-1924), 414, 430-431· για την εξελικτική του πορεία, βλ. Παπαγεωργίου, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, ό.π., 717, ενώ για το κείμενό του *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* [στο εξής: *ΕτΚ*], Α', φ. 108/8-4-1932, 721 κ.εξ.

4. *ΕτΚ*, Α', φ. 120/16-6-1927, 861.

5. *ΕτΚ*, Α', φ. 142/30-7-1928, 1111.

6. *ΕτΚ*, Β', φ. 62 /2-8-1927, 311.

ριθ. 108854/30^{ης}-7-1927 «περί κηρύξεως απαλλοτριωτέων αγροκτημάτων εν τη νήσω Λήμνω»⁷, των οποίων η αιτιολογία της εκδόσεώς τους ήταν: «προς γεωργικήν αποκατάστασιν ακτημόνων εντοπίων και προσφύγων καλλιεργητών».

Στις εξειδικευμένες πιο πάνω υπ' αριθ. 108855 και 108854 υπουργικές αποφάσεις⁸, νομιμοποιητικές των κηρυσσόμενων με αυτές απαλλοτριώσεων, περιέχονταν αντίστοιχα: α) ονοματισμένες είκοσι μία τοποθεσίες χωριών της Θάσου όπου ευρίσκονταν μετόχια ορισμένων Μονών του Αγίου Όρους, καθώς και δύο τοποθεσίες χωριών της Θάσου με μετόχια αναφερόμενα σε Μονές εκτός του Αγίου Όρους, όπως της Μονής Εικοσιφοίνισσας (Παγγαίου) και του Αγίου Δημητρίου [;], και συγκεκριμένα με την εξής διάταξη, Αγιορειτική Μονή και τοποθεσία μετοχίου στη Θάσο, όπως στις Μονές: «1) Παντοκράτορος (Λιμένος), 2) Βατοπεδίου (Λιμένος), 3) Ποταμιάς του Αγίου Δημητρίου, 4) Φιλοθέου (Θεολόγου), 5) Διονυσίου (Θεολόγου), 6) Κουτλουμουσίου (Λιμεναρίων), 7) Χυλιανδαρίου [Χιλανδαρίου] (Λιμεναρίων), 8) Αβήρων [Ιβήρων] (Λιμεναρίων), 9) Σταυρονικήτα (Μαριών), 10) Ξηροποτάμου (Μαριών), 11) Καρακάλου (Μαριών), 12) Παντοκράτορος (Καλής Ράχης), 13) Αβήρων [Ιβήρων] (Καλής Ράχης), 14) Εικοσιφινίτσης [Εικοσιφινίσσης] (Σωτήρος), 15) Αγίου Παύλου/Σίμωνος Πέτρας (Σωτήρος), 16) Εσφιγμένης [Εσφιγμένου] (Καζαβητίου), 17) Ξηροποτάμου (Καζαβητίου), 18) Λαύρας (Καζαβητίου), 19) Ζωγράφου (Ραχωνίου), 20) Διονυσίου (Ραχωνίου), 21) Βατοπεδίου (Ραχωνίου)», και β) ονοματισμένα αγροκτήματα τοποθεσιών ευρισκόμενων στη Λήμνο, χωρίς να είναι απόλυτα σαφές αν υπήρχαν στις περιοχές αυτές μετόχια Αγιορειτικών Μονών.

Στο αιτιολογικό των υπουργικών αυτών αποφάσεων διαγράφονταν ρητά η πλήρης νομιμοποίησή τους, έτσι ώστε η μετέπειτα υλοποίηση των αρυόμενων από τις αποφάσεις αυτές ενεργειών να στηρίζεται:

α) στο απόλυτα διευκρινισμένο περιεχόμενο του πιο πάνω βασικού νομοθετικού διατάγματος της 13-6-1927, που όριζε την απαλλοτρίωση των συγκεκριμένων «μοναστηριακών κτημάτων: φυτειών, ελαιών, οπωροφόρων δένδρων και δασών»,

β) στο άρθρ. 37 του ισχύοντος τότε Αγροτικού Νόμου (Προεδρικό Διάταγμα 15/22-10-1926⁹), που όριζε την αρμοδιότητα του υπουργού Γεωργίας για τον προσδιορισμό «των απαλλοτριωτέων κτημάτων», και

γ) τις αντίστοιχες των αποφάσεων αυτών υπ' αριθ. 56/7-7-1927 και 58/13-7-1927 θετικές γνωματεύσεις (γνωμοδοτήσεις) του Συμβουλίου Εποικισμού¹⁰, για την περαιτέρω ενεργοποίηση της κηρύξεως των απαλλοτριωτέων αντίστοιχα «μετοχίων» των Αγιορειτικών Μονών της Θάσου και «αγροκτημάτων» της Λήμνου.

6.- Ειδικότερα, ως τελείως ενδεικτική μορφή απαλλοτριωτικής αποφάσεως

7. ΕτΚ, Β', φ. 62/2-8-1927, 310.

8. Στο ίδιο.

9. Κώδηξ «Θέμιδος» (1926), 525 κ.εξ.

10. Περιεχόμενες στις ό.π. (σημ. 6,7) υπουργικές Αποφάσεις.

μετοχίου Αγιορειτικής Μονής στη Θάσο, χρησιμοποιείται η αξιολογούμενη υπ' αριθ. 19/28-12-1931 απόφαση της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων Καβάλας, με την οποία η περιουσία (σε αγροκτήματα) της μονής του Μιχαήλ Αρχαγγέλου στον Θεολόγο της Θάσου, που ανήκε ως μετόχι στην κυρίαρχη της Μονή Φιλοθέου του Αγίου Όρους, κηρύχθηκε αναγκαστικά απαλλοτριωτέα «σε άπαντα τα τμήματά της» και διανεμήθηκε (μετά το 1931) σε 72 δικαιούχους, ακτήμονες και ημιακτήμονες, ονομαστικά αναφερόμενους, σε αντίστοιχους με τον αριθμό των δικαιούχων κατανεμόμενους κλήρους¹¹.

7.- Απλή αξιολόγηση των παρατιθέμενων ορολογικών αναφορών της υπ' αριθ. 19/28-12-1931 απαλλοτριωτικής απόφασης, αναφορικά με το φερόμενο ως απαλλοτριωτέο στοιχείο της Μονής Φιλοθέου στον Θεολόγο της Θάσου, εξειδικευόμενο στον χαρακτηρισμό του ως «αγρόκτημα μετόχιον», ενώ στην υπ' αριθ. 10885/1927 υπουργική απόφαση «κηρύσσονται απαλλοτριωτέα τα κάτωθι μετόχια» εννοούμενα βέβαια ως «κτήματα», δηλαδή ως μονάδες «κτημάτων», σύμφωνα με την αρυόμενη από το άρθρ. 37 Αγροτικού Νόμου του 1926 ειδικότερη αναφορά του ως «απαλλοτριωτέα κτήματα», οδηγεί στη διαπίστωση μιας απλής αλλά ενδιαφέρουσας δυσαρμονίας μεταξύ των ορολογικών χαρακτηρισμών των κειμένων αυτών, από τα οποία ο νομικός ερευνητής μπορεί να συναγάγει ότι άλλη ορολογία χαρακτηρίζει τα «κτήματα» τα οποία δύνανται να θεωρηθούν «απαλλοτριωτέα» (άρθρ. 37 Αγροτικού Νόμου), και άλλος τεχνικός όρος προσδίδεται στο κηρυσσόμενο ως απαλλοτριωτέο «μετόχιον» της Μονής Φιλοθέου στον Θεολόγο της Θάσου (αριθ. 10885 υπουργικής απόφασης), το οποίο τελικά συμπλέκεται ορολογικά στην αριθ. 19/1931 απαλλοτριωτική απόφαση ως «αγρόκτημα μετόχιον».

Στη συνέχεια η έννοια του «αγροκτήματος μετοχίου» με τον μικτό αυτό καινοφανή όρο στην απαλλοτριωτική απόφαση, άκριτα ή προφανώς ηθελημένα, εξειδικεύεται στις περισσότερες αναφορές του ως «αγρόκτημα», χωρίς την αρχική πιο πάνω προσθήκη και του «μετοχίου», ενώ η χρήση του όρου «μετόχιον» αναφέρεται ελάχιστες φορές.

8.- Μια πρώτη αναφορά για το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου «αγρόκτημα» δίδει η ίδια αριθ. 19/1931 απαλλοτριωτική απόφαση, στην οποία αναφέρεται ότι ενόψει της διενεργηθείσας αυτοψίας σχετικά με τα όρια του «αγροκτήματος», όπου καταδείχθηκε ότι δεν προέκυψε καμιά αμφισβήτηση, θεωρήθηκε από την Επιτροπή Απαλλοτριώσεων Καβάλας ότι η «κατά τα ως ανωτέρω μορφή εκμεταλλεύσεως [που δεν εξειδικεύεται, εκτός κι αν εννοείται ότι το «ανωτέρω» αναφέρεται στην έλλειψη αμφισβήτησεως των ορίων του αγροκτήματος] του ειρημένου αγροκτήματος, εντός των ορίων του παρυσιάζεται κατ' είδος, εκτάσεις, και λοιπού εγγείου κεφαλαίου ως κάτωθι»,

11. Το πλήρες κείμενο της εν λόγω απαλλοτριωτικής απόφασης βλ. Ν. Τσιλογεώργης, «Η Μονή Φιλοθέου και το Μοναστήρι του Μιχαήλ Αρχαγγέλου στο Θεολόγο», *Θασιακά*, 9 (1994-1995), 491-501 κ.εξ., 516 κ.εξ., 520 κ.εξ.

αναφερόμενων στη συνέχεια οι διάφορες τοποθεσίες όπου ευρίσκονταν αναλυτικά: ελαιόδενδρα σποραδικώς κείμενα, ελαιοτεμάχιο με δένδρα άκαρπα, άγρια και καρποφόρα μικρής παραγωγής, περιοχή με ελαιόδενδρα χρήζοντα εξημερώσεως, περιοχή με σποραδικώς κείμενα ελαιόδενδρα διαφόρου ηλικίας και παραγωγής, αποθήκες ελαιοκάρπου σε διάφορες τοποθεσίες, βοσκότοπος, αγρός, άμπελος, αγροί, αγροί ποτιστικοί, ελαιόμυλος, ελαιόμυλος άλλοτε αλευρόμυλος, αλευρόμυλοι [εντός του χωρίου {Θεολόγος} προς χρήσιν {των} συνεταιρίων], τμήμα ½ αλευρόμυλου, ποτιστικός αγρός, τμήμα ½ υδροτριβείου, κ.ά., τα οποία θα μπορούσαν να προσδώσουν στην έννοια του «αγροκτήματος», σαν μια μορφή «εγγείου κεφαλαίου», μια συνολική μορφή διαφορετικών αγροτικών στοιχείων, τα οποία δεν αποτελούσαν μεταξύ τους μια οργανική ενότητα, έτσι ώστε να υπάρχει γι' αυτά μια ουσιαστική νομική αξιολόγηση!

9.- Στην ίδια αξιολογούμενη απαλλοτριωτική απόφαση η ενγένει ιδιοκτησία προσδιορίζεται, a priori, ως αναφερόμενη στους [φερόμενους ως]: «ιδιοκτήτες (εξουσιαστές) του κτήματος, [ότι] ενδεικτικώς αναφερομένοι, τυγχάνουσιν η εν Άθω Ιερά Μονή Φιλοθέου κατά τα 4/5 και κατά το 1/5 το Ελληνικόν Δημόσιον (άρθρ. 143 εδ. 4 του [Αγροτικού] νόμου», η οποία, ως ρυθμιστική διατύπωση, περιεχόμενη στο προαναφερόμενο άρθρο του Αγροτικού Νόμου του 1926¹², ευθέως ανάγεται στο εννοιολογικό περιεχόμενο των ρυθμίσεων της οθωμανικής νομοθεσίας, αναφορικά με τις δημόσιες γαίες που περιλαμβάνονται ειδικότερα στον οθωμανικό Νόμο περί Γαιών του 1858¹³, που συνάγεται:

α) Από τη χρησιμοποίηση του όρου «εξουσιαστές» που αναφερόταν στους δικαιούχους του οθωμανικού δικαιώματος της «εξουσιάσεως» επί των δημόσιων οθωμανικών γαιών, πιο γνωστό ως *tasarruf* («τασσαρούφ»), το οποίο αποτελούσε μια μορφή εμπράγματος δικαιώματος ρυθμιζόμενου από τον οθΝπΓαιών, χρήσεως, καρπώσεως, μεταβιβάσεως και υπό ορισμένες προϋποθέσεις κληρονομικής διαδοχής¹⁴.

Με βάση το πλαίσιο αυτό η συναγόμενη ειδικότερη ερμηνεία, στηρίζεται, για την ακρίβεια της νομικής της ερμηνείας, αποκλειστικά στα αναφερόμενα στοιχεία της εν λόγω αποφάσεως, θεωρώντας ότι οι φερόμενοι ως «εξουσιαστές» (Μονή Φιλοθέου και το ελληνικό Δημόσιο ως δικαιούχοι), θα έπρεπε να «κατείχαν» προηγουμένως, με το δικαίωμα του *tasarruf* = εξουσίαση, τις εκτάσεις των αναφερόμενων γαιών του απαλλοτριωτέου «αγροκτήματος» του Θεολόγου, εντασσόμενες στη συνέχεια με τα στοιχεία αυτά, (θεωρητικά) στο εννοιολογικό πλαίσιο της κατηγορίας των δημόσιων οθωμανικών γαιών. Κι

12. Κώδηξ «Θέμιδος», ό.π., (σημ. 9), το οποίο ουσιαστικά επανέλαβε τη νομοποιητική «μετατροπή» της «εξουσιάσεως» σε κυριότητα, η οποία θεσπίστηκε με βάση τις ρυθμίσεις του Διατάγματος 2468/20-5-1917 της Προσωρινής Κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης, που κυρώθηκε με το Νόμο 1072/1917, (πρβλ. τεκμηρίωση πιο κάτω στο κείμενο της παρούσας, παρ. 9, εδ. γ, σημ. 17), ενώ ειδικότερη αξιολόγηση βλ. αντί άλλων Γ. Π. Νάκος, *Το νομικό καθεστώς των τέως δημόσιων οθωμανικών γαιών*, 1821-1912, Θεσσαλονίκη 1984, 455 κ.εξ.

13. Στο εξή: οθΝπΓαιών. Kanunname-i arazi της 7ης Ramazan 1274/1858, για τον οποίο βλ. Νάκος, *Το νομικό καθεστώς*, ό.π., 67-68 κ.εξ.

14. Ειδικότερη αξιολόγηση βλ. στο ίδιο, 58-60 κ.εξ., 68 κ.εξ., 269 κ.εξ.

αυτό γιατί η όλη αναφορά της απαλλοτριωτικής αποφάσεως στις χαρακτηριστικές τεκμηριώσεις του οθωμανικού γαιοκτητικού πλαισίου δεν επιτρέπουν διαφορετικό χαρακτηρισμό των γαιών αυτών, πλην του προαναφερθέντος, με συνέπεια η σχεδόν καθολική ιδιόκτητη φύση των γαιών της Θάσου να παραγνωρίζεται παντελώς!

β) Από τη νομοθετημένη εισαγωγή ολόκληρου του δικαικού πλαισίου της οθωμανικής γαιοκτητικής νομοθεσίας στο ελληνικό δίκαιο, κυρίως με τις βασικές ρυθμίσεις του άρθρ. 2 εδ. 4 του Νόμου 147/1914: «περί της εν ταις προσαρτωμέναις [Νέαις] χώραις εφαρμοστέας νομοθεσίας», που θέσπιζαν ότι: «εν ταις χώραις ταις διατελούσαις τέως υπό την άμεσον κυριαρχίαν του Οθωμανικού Κράτους εισάγεται εν γένει η Ελληνική αστική νομοθεσία. Διατηρούνται όμως εν ισχύι αι περί γαιών [οθωμανικές] διατάξεις, αι ρυθμιζούσαι τα επ'αυτών [των οθωμανικών γαιών] ιδιωτικής φύσεως δικαιώματα, των περί τούτων δικαιπραξιών συντελουμένων εφεξής κατά τους Ελληνικούς νόμους»¹⁵.

Με την πιο πάνω διάταξη του νόμου 147 εννοιολογικά αξιολογείται, με απλή δικαική ερμηνευτική, ότι, εφόσον ο ελληνικός νόμος κατέστησε τις περί των οθωμανικών γαιών διατάξεις του οθωμανικού δικαίου εσωτερικό ελληνικό δίκαιο, πλέον, ανάγεται το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο στο προϋφιστάμενο οθωμανικό γαιοκτητικό σύστημα, οι διατάξεις του οποίου, θεωρούμενες ότι «αποδίδουν» οιοιδήποτε ελληνικό δίκαιο, περιλαμβάνονται στον κωδικοποιημένο οθΝπΓαιών του 1858¹⁶.

γ) Από τη ρητή αναφορά της αριθ. 19/1931 απαλλοτριωτικής αποφάσεως στην κατανομή της ιδιοκτησιακής βάσεως του περιεχομένου της, στους φερόμενους ως «εξουσιαστές» του «κτήματος», οι οποίοι ρητά αναφέρονταν: στην «εν Άθω Ιερά Μονή του Φιλοθέου κατά τα 4/5 και κατά το 1/5 εις το Ελληνικόν Δημόσιον», με την επιβοηθητική νομιμοποίηση της κατανομής αυτής στηριζόμενης στις ρυθμίσεις του άρθρ. 143 εδ. 4 του Αγροτικού Νόμου του 1926, οι οποίες προέβλεπαν τη «μετατροπή της εξουσιάσεως εις κυριότητα», που είχε θεσπιστεί με το Διάταγμα 2468/1917, «περί ρυθμίσεως των εννόμων σχέσεων επί των κατά τους οθωμανικούς νόμους δημοσίων γαιών» της Προσωρινής Κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης, που κυρώθηκε με το Νόμο 1072/18-11-1917, «περί επεκτάσεως σε ολόκληρο το κράτος των υπ' αριθ. 2466-2470 διαταγμάτων της προσωρινής Κυβερνήσεως [Θεσσαλονίκης] περί του αγροτικού ζητή-

15. *ΕτΚ*, Α', φ. 25/1-2-1914, 95 κ.εξ.

16. Στα πλαίσια του οποίου αναγνωρίστηκαν, με την ευθεία αναγωγή στις ειδικότερες διατάξεις του, τα κεκτημένα ιδιωτικά επί των οθωμανικών γαιών δικαιώματα, τα οποία στη συνέχεια, με δομική βάση τις ρυθμίσεις του Νόμου 147, διαμόρφωσαν το ουσιαστικό εννοιολογικό πλαίσιο του δικαικού «μεταβολισμού» του τέως οθωμανικού «ιδιοκτησιακού» καθεστώτος, σύμφωνα με τις ρητές ρυθμίσεις της ελληνικής νομοθεσίας, σε δικαιώματα πλήρους ιδιοκτησίας με την έννοια της κυριότητας, βλ. Νάκος, *Το νομικό καθεστώς*, ό.π., 454-455 κ.εξ., όπου οριοθετήθηκε η αναγνώριση της νομοθετικής υπαγωγής της κεκτημένης οθωμανικής «εξουσιάσεως» στις ρυθμίσεις του οθΝπΓαιών (Νόμος 147/1914), που οδήγησε στην αυτοδικαιη «μετατροπή» της, χωρίς να υπάρχει καμιά ουσιαστική ανάγκη (!) σε πλήρη κυριότητα (Διάταγμα 2468 = Νόμος 1072).

ματος - Γ' Διάταγμα 2468, περί ρυθμίσεως των εννόμων σχέσεων επί των κατά τους οθωμανικούς νόμους δημοσίων γαιών»¹⁷.

10.- Με τη «μετατροπή» αυτή στην ουσία υπερακοντίστηκε η βασική διάταξη του άρθρ. 2 εδ. 4 του Νόμου 147, που αναγνώριζε τη διατήρηση σε ισχύ των περί γαιών οθωμανικών διατάξεων, διευρύνοντας ολόκληρο το πλαίσιο της αρχικής ρυθμίσεως, διαμορφώνοντας ένα νέο πλήρη νομικό «μεταβολισμό», αναγνωρίζοντας την αυτοδίκαιη «μετατροπή» της «ιδιοκτησιακής» βάσεως των δικαιωμάτων «εξουσιάσεως» (*tasarruf*) επί των δημόσιων οθωμανικών γαιών, από της δημοσιεύσεως του εν λόγω διατάγματος (20-5-1917), σε δικαιώματα «πλήρους ιδιοκτησίας» (κυριότητας), τα οποία παραχωρήθηκαν στους δικαιούχους της «εξουσιάσεως» κατά τα 4/5 εξ αδιαιρέτου, με συνδικαιούχο κατά το 1/5 εξ αδιαιρέτου το ελληνικό δημόσιο, οφειλόμενης της νομοθετικής αυτής ρυθμίσεως στην πρωτοβουλία του τότε υπουργού Γεωργίας Ανδρέα Μιχαλακόπουλου¹⁸.

11.- Η εξ αδιαιρέτου αυτή συνιδιοκτησία, των δικαιούχων των 4/5 δικαιωμάτων «πλήρους ιδιοκτησίας» και του 1/5 ως εξ αδιαιρέτου μερίδιο συνιδιοκτησίας ανήκον στο ελληνικό δημόσιο, έλαβε τέλος με ρύθμιση που τέθηκε στο Νομοθετικό Διάταγμα της 2^{αε} Νοεμβρίου 1926, «περί τροποποίησης και συμπληρώσεως των περί Αεροπορικής Αμύνης διατάξεων», άρθρ. 1, σύμφωνα με την οποία: «το ανήκον κατά πλήρη κυριότητα τω Δημοσίω και ήδη τη Αεροπορική Αμύνη 1/5 εξ αδιαιρέτου επί των εν ταις Νέαις Χώραις δημοσίων γαιών, περιέρχεται *αυτοδικαίως* εις τους κατά την έναρξιν της ισχύος του παρόντος συνιδιοκτήτας των 4/5, έναντι τιμήματος καθοριζομένου υπό της Εκτελεστικής Επιτροπής της Αεροπορικής Αμύνης κατόπιν γνωματεύσεως τοπικής τοιαύτης, οριζομένης υπ' αυτής, και καταβαλλομένου ατόκως εις πέντε ίσας ετησίας δόσεις καθ' έκαστον Οκτώβριον, πρώτου τοιούτου όντος του μετά παρέλευσιν έτους από της αποφάσεως της εκτελεστικής επιτροπής, αρχομένου»¹⁹.

17. Τα κείμενα των αξιοσημείωτων αυτών νομοθετικών αυτών πράξεων, συμπεριλαμβανόμενης και της υποδομής των πράξεων αυτών, νόμου 147/1914 (πρβλ. πιο πάνω σημ. 15-16), που εξειδικεύονται ιδιαίτερα στο διάταγμα 2468/1917, Εφημερίδας της Προσωρινής Κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης, φ. 94/22-5-1917, 313 κ.ε., και στο νόμο 1072/1917, *ΕτΚ*, φ. 305/29-12-1917, 1388 κ.εξ. (πρβλ. πιο πάνω σημ. 12), συντέλεσαν, έτσι ώστε οι ειδικότερες ρυθμίσεις τους, αναγόμενες στον ιστορικό τους χωρόχρονο, σε αντικειμενική βάση, να υλοποιήσουν, σε ολοκληρωμένη πλέον μορφή, την αναγνώριση των κεκτημένων υπό το προηγούμενο οθωμανικό δικασκό καθεστώς «ιδιοκτησιακών» δικαιωμάτων, και, ταυτόχρονα, να οδηγήσουν στη ρητή «ένταξη» των δικαιωμάτων αυτών μεταξύ των λειτουργούντων τότε στην Ελλάδα ουσιαστικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων του βυζαντινορωμαϊκού δικαίου. Περαιτέρω, το ουσιαστικό συμπέρασμα ήταν να επέλθει άμεσος και πλήρης «νομικός μεταβολισμός» των δικαιωμάτων αυτών, εξαιτίας της κατευθείαν στηρίξεως της νομιμοποίησής τους, ειδικά στην προκειμένη περίπτωση, σε ρητές ρυθμίσεις της ελληνικής νομοθεσίας!

18. Ειδικότερα βλ. Νάκος, *Το νομικό καθεστώς*, ό.π., 391 κ.εξ., σημ. 33, πρβλ. αυτόθι, 456.

19. *ΕτΚ*, Α', φ. 387/2-11-1926, 3102 κ.εξ., οι ρυθμίσεις του οποίου επαναλήφθηκαν στο άρθρ. 101 του Νομοθετικού Διατάγματος «περί Διοικήσεως Δημοσίων Κτημάτων», της 11-11-1929, *ΕτΚ*, Α', φ. 399/12-11-1929, 3425 κ.εξ., (που κατάργησε, μετονόμασε, απορρόφησε και τροποποίησε γενικότερα τις προηγούμενες διατάξεις του νομοθετικού διατάγματος «περί Αεροπορικής Αμύνης»), στο άρθρ. 1 του οποίου συμπληρώθηκαν ορισμένες βασικές ρυθμίσεις, όπως η αυτοδίκαιη περιέλευση του 1/5 πραγματοποιείται χωρίς εγγραφή

12.- Σε άμεση σχέση με την προσπάθεια εναρμονισμού της απαλλοτριωτικής διαδικασίας με την κείμενη νομοθεσία, τονίζεται ιδιαίτερα στην αριθ. 19/1931 απόφαση η εξειδίκευση της μορφής εκμεταλλεύσεως του αγροκτήματος - μετοχίου διά μισθώσεως των μερικότερων στοιχείων του, εκ της οποίας συνάγεται η επικαλούμενη εναρμόνισή του με το περιεχόμενο των διατάξεων του άρθρ. 2 [χωρίς εξειδίκευση του αντίστοιχου εδαφίου] του Αγροτικού Νόμου: «ώστε το ειρημένο αγρόκτημα να εμπίπτει εις την ολοκληρωτική απαλλοτρίωσιν υπέρ των αναγκών του Σ.Α.Α.Κ. [Συνεταιρισμού Αποκαταστάσεως Ακτημόνων Καλλιεργητών] Θεολόγου και δέον να απαλλοτριωθή εξ ολοκλήρου. Επειδή [όμως] εν τη εφαρμογή [του άρθρ.] 2 εδ. α', προκύπτει περίπτωσης εξαιρέσεως του άρθρ. 6, εδ. α' του [Αγροτικού] νόμου, όπερ όμως εκ των διατάξεων του νομοθετικού διατάγματος της 13^{ης} Ιουλίου 1927 περί απαλλοτριώσεως των μετοχίων Θάσου και Λήμνου εν προκειμένω δεν ισχύει»²⁰.

Η συλλογιστική, όμως, της πιο πάνω επικαλούμενης αιτιολογίας, για την υπαγωγή του κτήματος στην «ολοκληρωτική απαλλοτρίωσή» του, με βάση το άρθρ. 2 εδ. α' του Αγροτικού Νόμου και σύμφωνα με την υφιστάμενη «μορφή της διά μισθώσεως εκμεταλλεύσεως του ειρημένου κτήματος», πάσχει ουσιαστικά ως αόριστη και ως υπερβαίνουσα το ρυθμιστικό περιεχόμενο του άρθρ. 2 του Αγροτικού Νόμου, γιατί δεν παρέχεται πειστική εξήγηση για την υπαγωγή αυτή, η οποία, συμπληρωματικά, ενισχύεται ιδιαίτερα από τις περιοριστικές αναφορές του νομοθετικού διατάγματος της 13-7-1927, για το σκοπό της απαλλοτριώσεως των καλλιεργούμενων μοναστηριακών κτημάτων της Θάσου και Λήμνου: «ήτοι φυτειών, ελαιών, οπωροφόρων δένδρων και δασών», με δικαιούχους τους πρόσφυγες και ακτήμονες καλλιεργητές.

Στα προπαρατεθέντα αρνητικά στοιχεία θα μπορούσε να προστεθεί ιδιαίτερα και μια άλλη εξίσου αρνητική ερμηνευτική έκφανση της συσχετίσεως

στα βιβλία Μεταγραφών, η καταβολή των δόσεων του τιμήματος θα είναι έντοκη, ενώ η καθυστέρηση έστω και μιας δόσεως επέγεται την επάνοδο του 1/5 στην ιδιοκτησία της ΔΔΚ.

20. Τσιλογεώργης, «Η Μονή Φιλοθέου», ό.π. (υποσημ. 11), 519, 522. Συναφώς, όμως, με το ζήτημα της καθολικότητας ή μη των απαλλοτριώσεων του άρθρ. 2 εδ. α' Αγροτικού Νόμου, επισημάνθηκε: Οδ. Δ. Καραγιαννακίδης, «Νομοθετικές και διοικητικές επεμβάσεις στα εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων των Μονών του Αγίου Όρους στη Θάσο στις αρχές του 20ού αι.», *Θασιακά*, 10 (1996-1997), 330-331 κ.εξ., σε σχετική περικοπή συναφούς απαλλοτριωτικής αποφάσεως του μετοχίου της Αγιορειτικής Μονής των Ιβήρων στα Λιμενάρια (Κάστρο) της Θάσου, υπ' αριθ. 15/11-11-1931 της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων, πολύ χαρακτηριστικά η συσχέτιση και παράλληλα η αντιφατικότητα του όλου σκεπτικού της πιο πάνω ιεραρχικής σχέσεως, μεταξύ: α) του προγενέστερου Αγροτικού Νόμου, άρθρ. 2 εδ. α', που προσδιόριζε το πλαίσιο των «ολοκληρωτικών απαλλοτριώσεων», με ορισμένες, όμως, τιθέμενες από το ίδιο άρθρο ορισμένες εξαιρέσεις, και β) του μεταγενέστερου νομοθετικού διατάγματος της 13^{ης}-7-1927, για τις απαλλοτριώσεις μοναστηριακών κτημάτων στη Θάσο και τη Λήμο, που προσδιόριζε περιοριστικά την απαλλοτρίωση μόνο των: «φυτειών, ελαιών, οπωροφόρων δένδρων και δασών», δηλαδή των μόνων χρήσιμων αγροτικών στοιχείων για τη γεωργική αποκατάσταση των ακτημόνων. Έτσι: «κατά ταύτα, η φύσις της εκμεταλλεύσεως τοποθετεί το κτήμα εις τα ολοκληρωτικώς απαλλοτριωτέα κατ' άρθρον 2 εδ. α' του νόμου (τότε ισχύοντος αγροτικού κώδικα). Άλλωστε και αυτή η μορφή του κτήματος καθ' ην ο ιδιοκτήτης τυγχάνει θρησκευτικών ίδρυμα συγχωρεί την εφαρμογήν του άρθρ. 2 εδ. α' του νόμου (ολοκληρωτική απαλλοτρίωσις), όπου η εξαίρεσις του άρθρ. 6 εδ. 1α νεκρούται εκ των διατάξεων του νομοθετικού διατάγματος της 13^{ης} Ιουλίου 1927 περί απαλλοτριώσεως των μετοχίων Θάσου και Λήμνου».

της «μορφής της διά μισθώσεις εκμεταλλεύσεως του ειρημένου κτήματος», αναφορικά με τη δημιουργική υπαγωγή της στην ανεύρεση της συνολικής αξίας του απαλλοτριωτέου αγροκτήματος, έτσι ώστε για τον υπολογισμό της να λαμβάνονται υπόψη ορισμένα οικονομικά μεγέθη, τα οποία θεώρησε η σχετική υπ' αριθ. 19/1931 απαλλοτριωτική απόφαση ότι αποδίδουν τα πραγματικά δεδομένα, τόσο για την υφιστάμενη σχέση των συνολικών προσόδων της εκμεταλλεύσεως από την εκμίσθωση της ελαιοπαραγωγής και του βοσκότοπου, όσο και για την αξία των απαλλοτριωτέων ακινήτων (ύστερα από εκτίμηση του Νομομηχανικού Καβάλας)²¹.

Πάντως από την κατάσταση αυτή της συνολικής αξίας του αγροκτήματος ελλείπει η τυχόν υφιστάμενη πρόσοδος από το κτήμα της αμπέλου, μολονότι είναι ελάχιστο σε έκταση (μόλις ένα στρέμμα), παρόλα αυτά είναι κι αυτό διανεμητέο, με ένα σύστημα ελάχιστα κατανοητό!

Αναφορικά, όμως, με την αξιοπιστία της πραγματικής αξίας του απαλλοτριωθέντος αγροκτήματος - μετοχίου, πιστεύεται ότι η απόφαση έσφαλε, μολονότι τα συλλεχθέντα στοιχεία χρησιμοποίησαν μια εμπειρική μέθοδο για τη συναγωγή του τελικού οικονομικού αποτελέσματος, ενώ θα προσέγγιζε ουσιαστικότερα την αντικειμενικότητα αν η αξία του αγροκτήματος, για τον υπολογισμό της αποζημιώσεως, αποτελούσε αποτέλεσμα δικαστικής κρίσεως.

13.- Στην περίπτωση, όμως, διερηνήσεως της ενδεχόμενης εξαιρέσεως του άρθρ. 2 εδ. α' (φυτείες, δάση, βοσκές) που έθετε το άρθρ. 6 εδ. α' του Αγροτικού Νόμου, όπου παραθέτονταν οι ρυθμιζόμενες εξαιρέσεις της απαλλοτριώσεως (αμπελώνες ή δενδρώδεις συνεχείς και συστηματικές φυτείες), τα μερικότερα αξιολογικά στοιχεία αποδίδουν την άποψη ότι δε [θα] μπορούσε να λειτουργήσει, εξαιτίας της επικλήσεως [με επιλεκτική τήρηση τυπικής συνέπειας] στο σκεπτικό της αριθ. 19/1931 αποφάσεως των διατάξεων του νομοθετικού διατάγματος του 1927, που προσδιόριζαν ρητά ότι τα απαλλοτριωτέα μοναστηριακά κτήματα της Θάσου θα αφορούσαν τα «καλλιεργούμενα κτήματα, ήτοι φυτείες, ελαιώνες, σπυροφόρα δένδρα και δάση».

Η καθολικότητα όμως των απαλλοτριώσεων, βασιζόμενη στο άρθρ. 2 εδ. α' του Αγροτικού Νόμου, δημιούργησε μια εξίσου πειστική αντιρρητική επιχειρηματολογία, αναφερόμενη στο εύρος της νομοθετικής εξουσιοδοτήσεως του νομοθετικού διατάγματος της 13^{ης}-7-1927, η οποία επέτρεπε την απαλλοτρίωση περιοριστικά μόνο των «φυτειών, αμπελώνων, ελαιών και δασών», και κατά συνέπεια η Επιτροπή Απαλλοτριώσεων δεν μπορούσε να αποφασίσει την απαλλοτρίωση των κτισμάτων και των περιβόλων τους, που θα οδηγούσε στην «ολοκληρωτική απαλλοτρίωση», αλλιώς οποιαδήποτε αντίθετη απόφαση θα ήταν έωλη, με τελικό αποτέλεσμα την εξαίρεση από τις απαλλοτριώσεις των τμημάτων εκείνων των μετοχίων που δεν μπορούσαν να χρησιμεύσουν για τη γεωργική αποκατάσταση ακτημόνων καλλιεργητών, όπως ήταν τα κτίσματα

21. Τσιλογεώργης, «Η Μονή Φιλοθέου», ό.π., 522.

και οι περιβάλλοντες αυτά χώροι²².

14.- Το τελικό αποτέλεσμα της αριθ. 19/1931 απαλλοτριωτικής αποφάσεως του μετοχίου της Μονής Φιλοθέου στον Θεολόγο της Θάσου, που εκδόθηκε «νομότυπα» από την Επιτροπή Απαλλοτριώσεων Καβάλας, που ήδη αξιολογήθηκε, ήταν με σαφήνεια προδιαγεγραμμένο, όταν η βασική νομοθετική υποδομή αναφερόταν στις διατάξεις του γενικού Αγροτικού Νόμου της 22-10-1926, ενώ το μεταγενέστερο ειδικό νομοθέτημα του διατάγματος της 13^{ης}-7-1927, για τις απαλλοτριώσεις των μοναστηριακών κτημάτων της Θάσου, παρείχε μόνο συμπληρωματική νομοθετημένη ενίσχυση στον προσδιορισμό των περιλαμβανόμενων γενικόλογων στοιχείων των απαλλοτριωτέων αγροκτημάτων - μετοχίων των Αγιορειτικών Μονών σε «φυτείες, ελαιώνες, οπωροφόρα δένδρα και δάση», των οποίων ο ειδικότερος προσδιορισμός του περιεχομένου τους και η εναρμόνισή με το απαλλοτριωτέο αγρόκτημα θα ήταν της αρμοδιότητας, μάλλον, της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων Καβάλας.

15.- Με την πιο πάνω συλλογιστική, η οποία δεν εναρμονιζόταν ούτε με τα ακραία δικαιικά όρια της οριοθετήσεως των τελικών αποτελεσμάτων της αριθ. 19/1931 αποφάσεως, εξασφαλίστηκε, σύμφωνα με τις [χρήσιμες] ρυθμίσεις ακριβώς του άρθρ. 2 εδ. α' του Αγροτικού Νόμου, η «υπαγωγή απάντων των τμημάτων του αγροκτήματος εις την [ολοκληρωτικήν] απαλλοτρίωσιν», τα οποία «παρεχωρήθησαν εις τον Σ.Α.Α.Κ. [Συνεταιρισμό Αποκαταστάσεως Ακτημόνων Καλλιεργητών] Θεολόγου», έτσι ώστε να θεωρηθεί «το αγρόκτημα της εν Άθω Ιεράς Μονής Φιλοθέου εξ ολοκλήρου απαλλοτριωτέον μετά των εξωχωράφων αυτού και [των] παρακολουθημάτων αυτού»²³.

16.- Ωσαύτως, για την τυπική εμφάνιση του διατακτικού της αποφάσεως, η Επιτροπή «εξήρεσε της απαλλοτριώσεως τον ελαιόμυλον, άλλοτε αλευρόμυλον, και την αποθήκην ελαιοκάρπου της θέσεως Κελί, δεχόμενη την αίτησιν εξαιρέσεως του Σ.Α.Α.Κ. Θεολόγου, ως εν τω σκεπτικώ»²⁴, την οποία ο Σ.Α.Α.Κ. είχε «δηλώσει [στην Επιτροπή] ότι δεν τω αναγκαιούσι εκ των εγκαταστάσεων και κτιρίων (παρακολουθημάτων) 1. Η παρά τον βοσκοτόπον αποθήκη, η άλλοτε

22. Βλ. την αντίθετη αυτή επιχειρηματολογία, Καραγιαννακίδης, «Νομοθετικές και διοικητικές επεμβάσεις, ό.π., 330 κ.εξ., με όλη την πειστική συλλογιστική, όπου παρατίθεται μια ενδεικτική εφαρμογή της θεωρούμενης ως ορθότερης απόψεως για την ερμηνεία του νομοθετικού διατάγματος του 1927, η οποία υποστηρίζεται ότι τελικά «επικράτησε» κατά την «υλοποίηση» των απαλλοτριώσεων, και επέβαλε την εξαίρεση των τμημάτων εκείνων των μετοχίων που δεν μπορούσαν να χρησιμεύσουν για την οριζόμενη γεωργική αποκατάσταση των ακτημόνων. Το πρακτικό αποτέλεσμα της «υλοποιήσεως» της απαλλοτριώσεως, με βάση τις περιοριστικές αναφορές μόνο των «φυτειών, ελαιών, οπωροφόρων δένδρων και δασών» που περιλαμβάνονταν στο νομοθετικό διάταγμα του 1927, εμφανίστηκε τελείως σημειωτικά στο υπογραφόμενο από τον επόπτη Εποικισμού στις 26-10-1927 σε *συναφές* Πρωτόκολλο Παραδόσεως της νομής στους ακτήμονες καλλιεργητές του μετοχίου της Μονής Σταυρονικήτα, διά του Συνεταιρισμού Ακτημόνων Καλλιεργητών Λιμεναρίων: «όλων των ελαιοδένδρων [του μετοχίου] της [εν Αγίω Όρει] Μονής Σταυρονικήτα (στις Μαριές) και παραμένουν στη Μονή τα κτίρια μετά του έμπροσθεν κήπου ανερχομένου εις 1 ½ στρέμματα», Καραγιαννακίδης, ό.π., 332.

23. Σύμφωνα με την ακριβή διατύπωση του διατακτικού της αριθ. 19/1931 απαλλοτριωτικής αποφάσεως, Τσιλογεώργης, «Η Μονή Φιλοθέου», ό.π., 522.

24. Ό.π.

χρησιμοποιούμενη ως ελαιόμυλος, και 2. Εις ελαιόμυλος, όστις άλλοτε ειργάζετο ως αλευρόμυλος, και επομένως εξαιρετέα της απαλλοτριώσεως τυγχάνουν και μη αναγκαιούντα ως άχρηστα». Απόρροια απλής λογικής συνέπειας [θα] ήταν ότι τα υπόλοιπα «παρακολουθήματα» ο Σ.Α.Α.Κ, αφού δεν τα εξήρесе της απαλλοτριώσεως, τα θεωρούσε ως «αναγκαιούντα» ακίνητα για τη γενικότερη «χρήση» τους (!), εξού και η τελική απαλλοτριώσή τους, με την προσδιοριζόμενη στο τέλος του αιτιολογικού της απόφασεως 19/1931 συνολική εκτίμησή τους από τον Νομομηχανικό Καβάλας²⁵.

17.- Βέβαια, υπήρχαν αρκετά ανατιολόγητα στοιχεία της πιο πάνω αποφάσεως της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων, τα οποία εμφανίζονταν με πλήρη νομοτυπική εμφάνιση, αλλά η τελευταία αυτή, κατά φαινόμενο εξαίρεση των δυο αυτών πιο πάνω αναφερόμενων αγροτικών «παρακολουθημάτων», δημιουργεί ένα βασικό ερωτηματικό αφενός για την εμφάνιση των λεκτικών διαφοροποιήσεων στις σχετικές αναφορές τους στο σκεπτικό, το αιτιολογικό, το διατακτικό και την παράθεσή τους στην αναλυτική κατάσταση του συνόλου των απαλλοτριωτέων στοιχείων του αγροκτήματος από την άποψη της εκμεταλλεύσεώς του, όπου και τα εξαιρετέα²⁶, και αφετέρου δε διευκρινίζεται γιατί δεν εξαιρέθηκε το σύνολο των «παρακολουθημάτων» του αγροκτήματος, τα οποία με τελείως παράνομο τρόπο «παρακρατήθηκαν» με την «έγκριση» της αποφάσεως 19/1931, υπέρ των αναγκών του Σ.Α.Α.Κ. Θεολόγου, με άγνωστες τις περαιτέρω χρηστικές προοπτικές τους²⁷!

18.- Παράλληλα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, για την πραγματική ολοκλήρωση του προπαρατεθέντος συλλογισμού, ότι τα αναφερόμενα σε ειδική κατάσταση²⁸ «παρακολουθήματα», με την έννοια των «εγκαταστάσεων και κτιρίων» του κτήματος, στην ουσία δεν [πρέπει να] αφορούσαν σε ατομική εξυπηρέτηση τη γεωργική αποκατάσταση των ακτημόνων εντοπίων και προσφύγων καλλιεργητών, αλλά το «Συνεταιρισμό Αποκαταστάσεως Ακτημόνων Καλλιεργητών» [Σ.Α.Α.Κ.] Θεολόγου [στην αόριστη νομική μορφή του] που [θεωρητικά] εκπροσωπούσε τους ακτήμονες στην Επιτροπή Απαλλοτριώσεων.

25. Ό.π.

26. Με συνέπεια να εντάσσονται α) «η παρά τον βοσκοτόπον αποθήκη, η άλλοτε χρησιμοποιούμενη ως ελαιόμυλος» [αναφερόμενη στο σκεπτικό, στο ίδιο, 519], συσχετιζόμενη με την «αποθήκη ελαιοκάρπου εις θέσιν Κελί» [στο τέλος του αιτιολογικού και του διατακτικού, στο ίδιο, 522], ενώ στην κατάσταση των «παρακολουθημάτων» υπάρχει μια αναγραφή [στον αριθμό 13] που σημειώνεται ως «μία αποθήκη (καλύβη) ελαιοκάρπου, [εις] τοποθεσίαν Κελί», η οποία δεν μπορεί να ανταποκρίνεται στην κατηγορία της αναγραφής της [μάλλον στον αριθμό 14 της καταστάσεως, στο ίδιο, 518], και β) «εις ελαιόμυλος, όστις άλλοτε ειργάζετο ως αλευρόμυλος», που αναγράφεται με ορθό τρόπο [στον αριθμό 15 της καταστάσεως, στο ίδιο, 518].

27. Που ήταν «μία αποθήκη (καλύβη) ελαιοκάρπου, [εις] τοποθεσίαν Κοίνηρα» [αριθ. 12], «ένας ελαιόμυλος, πλησίον του βοσκοτόπου» [αριθ. 14], «δύο αλευρόμυλοι, εντός του χωρίου, προς χρήσιν συνεταιρών» [αριθ. 16], «το ήμισυ ενός αλευρομύλου εις τοποθεσίαν Άγιον Ιωάννην και θέσιν Πασά με συνιδιοκτήτην] Μάρκον Δέμπαν» [αριθ. 17], και «το ήμισυ υδροτριβείον εις τοποθεσίαν Άγιος Ιωάννης με συνιδιοκτήτην] Μάρκον Δέμπαν [αριθ. 19], στο ίδιο., 518 κ.εξ

28. Που προαναφέρθηκαν στις ό.π. υποσημειώσεις 26-27, Τσιλογεώργης, «Η Μονή Φιλοθέου», ό.π. (υποσημ. 11), 518 κ.εξ.

Κι αυτό γιατί στην αναλυτική κατάσταση²⁹ των αναφερόμενων ως «αποκατασταθσόμενων» εβδομήντα δύο δικαιούχων ακτημόνων και ημιακτημόνων, με το ρητό προσδιορισμό των «χορηγηθσόμενων» κλήρων, δεν υπάρχει καμιά αναφορά για τη «χρήση» των «παρακολουθημάτων» (με την πιο πάνω έννοια), τα οποία θεωρητικά θα έπρεπε να αναφέρονται σε ποιον ή σε ποιους δικαιούχους [παρανόμως βέβαια] θα «χορηγούνταν»!

Εκτός κι αν ο Σ.Α.Α.Κ., ως νομικό πρόσωπο θα χρησιμοποιούσε τα «παρακολουθήματα» αυτά για την «αναγκαιούσα χρήση» των μελών του ακτημόνων καλλιεργητών, που ίσως να αποτελεί μια πιθανοφανή ερμηνεία, αν θεωρηθεί ως ορθή η ανάγνωση ενός στοιχείου από την κατάσταση των απαλλοτριωτέων ακινήτων, αναφερόμενων σε: «δύο αλευρομύλους εντός του χωρίου [Θεολόγου] προς χρήσιν συνεταιίρων» [προφανώς μελών του Σ.Α.Α.Κ]! χρήσιμων και ωφέλιμων για τις ανάγκες των κατοίκων, αλλά όχι ως κτήματα για τη γεωργική αποκατάσταση ακτημόνων καλλιεργητών!

19.- Στην προκειμένη περίπτωση η Επιτροπή Απαλλοτριώσεων λειτουργησε τελείως αντίθετα, ίσως και παράνομα, τόσο έναντι των ρυθμίσεων του Αγροτικού Νόμου (άρθρ. 2 εδ. α') που θέσπιζαν την «ολοκληρωτική απαλλοτρίωση» των ανηκόντων στους απαριθμούμενους φορείς «κτημάτων, ανεξαρτήτως εκτάσεως, είδους γεωργικής καλλιεργείας και καλλιεργητικής σχέσεως, μετά των επ' αυτών κειμένων και την γεωργικήν αποκατάστασιν εξυπηρετούντων κτιρίων», όσο και έναντι των αναφορών του νομοθετικού διατάγματος της 13^{ης}-7-1927, που επέτρεπαν περιοριστικά την απαλλοτρίωση μόνο των «φυτειών, ελαιών, οπωροφόρων δένδρων και δασών», προσδιοριζόμενα ρητά ως απαλλοτριωτέα αγροτικά στοιχεία³⁰.

20.- Τομή στην ερμηνευτική αξιολόγηση του απαλλοτριωτικού ζητήματος των μετοχίων της Θάσου, ως μικρή έκφανση του γενικότερου υφιστάμενου «Μετοχιακού Ζητήματος» του Αγίου Όρους, αποτελεί η σχεδόν πρόσφατη υπ' αριθ. 777/2001 απόφαση του Αρείου Πάγου³¹, επικυρωτική της υπ' αριθ. 18/1999 αποφάσεως του ΕφΘράκης, η οποία μού επισημάνθηκε από τον δικηγόρο Καβάλας Οδυσσέα Καραγιαννακίδη, εξαιτίας του ad hoc με τη φύση του αξιολογούμενου θέματος περιεχομένου της, στο πλαίσιο της οποίας, με πλήρη νομική ακριβολογία και κατά τρόπο απόλυτο ορθολογικό, αναδείχθηκε το σύνολο σχεδόν των αρνητικών στοιχείων που εμφιλοχώρησαν κατά τα διάφορα στάδια της τότε απαλλοτριωτικής διαδικασίας των μετοχίων της Θάσου, τα περισσότερα των οποίων έχουν ήδη επισημανθεί κατά την πιο πάνω ανάπτυξη,

29. Με βάση: α) τον αριθμό των προστατευόμενων ατόμων, β) το επάγγελμα του προσδιοριζόμενου ως δικαιούχου, γ) τη δικαιούμενη ιδιοκτησία σε γ1) δένδρα (ελαιόδενδρα), γ2) αγρούς, και γ3) αμπέλους, και δ) τον προσδιοριζόμενο κλήρο σε δ1) κατηγορία (γεωργικός) και δ2) ποσόν (αριθμητική ποσότητα), στο ίδιο, 520-521.

30. Στο ίδιο, 519, 522 και 518.

31. Τμ Γ' Πολιτικό, εισηγητής ο αρεοπαγίτης Θεόδ. Μπάκας, το κείμενο της οποίας βλ. στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, σε Α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ/2001 (305998). Πρβλ. ευρεία περιλήψη *Ελλάδα*, 43/2002, 1374 κ.εξ.

αλλά η δικανική κρίση αποτελεί ουσιαστικό αποδεικτικό στοιχείο ενισχύσεως της δημιουργικής πεποιθήσεως των διοικουμένων για την προστασία τους έναντι των αυθαιρεσιών της Διοικήσεως.

Έτσι, στην αριθ. 777/2001 αρεοπαγητική απόφαση αναφέρεται ότι, στη συνέχεια του εκδοθέντος Προεδρικού Διατάγματος 15/22-10-1926 (Αγροτικός Νόμος), με το οποίο θεωρήθηκε *επιτρεπτή* για την αποκατάσταση ακτημόνων καλλιεργητών και μικροαστών η απαλλοτρίωση ακινήτων τα οποία ανήκαν σε Μονές, δημοσιεύθηκε το *ειδικότερο* και *νεότερο* του ως άνω Αγροτικού Νόμου νομοθετικό διάταγμα της 13^{ης}-7-1927³², το οποίο *περιόρισε* τη δυνατότητα απαλλοτριώσεως της μοναστηριακής περιουσίας σε ορισμένες περιοχές, *θέτοντας* όμως ορισμένες *προϋποθέσεις*, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα να χωρήσει αυτή *μόνο* για τα καλλιεργούμενα μοναστηριακά κτήματα της Θάσου και της Λήμνου, ήτοι «φυτειών, ελαιών, οπωροφόρων δένδρων και δασών».

Τελικά, η αξιολογούμενη συναφής περίπτωση αναφέρεται στην απαλλοτρίωση ενός συγκεκριμένου μετοχίου της Μονής Ιβήρων στην περιοχή της κοινότητας Λιμεναριών (Κάστρου) της Θάσου, η οποία ολοκληρώθηκε «τυπικά»: α) με την έκδοση της υπ' αριθ. 108855/30-7-1927 υπουργικής αποφάσεως που *κήρυξε* (ονομαστικά) τα απαλλοτριωτέα μετόχια των Αγιορειτικών Μονών στη Θάσο, μεταξύ των οποίων και το εν λόγω μετόχι της Μονής Ιβήρων, και β) την υπ' αριθ. 15/11-11-1931 απόφαση της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων Καβάλας, με την οποία απαλλοτριώθηκε (*ολοκληρωτικά*) το επίμαχο αγρόκτημα της Μονής Ιβήρων³³ με την προσδιοριζόμενη επιφάνεια, ενώ διακεκριμένο τμήμα της μείζονος και απαλλοτριωθείσης συνολικής εκτάσεως αποτελούσε και η συγκεκριμένη (*επίδικη*) έκταση με την προσδιοριζόμενη επιφάνεια, επί της οποίας υπήρχαν περιγραφόμενα παλαιά κτίσματα (μία διόροφη παλαιά οικία, μία αποθήκη και μία στέρνα νερού), τα οποία, σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία, οδήγησαν στην απόδειξη ότι *δεν* συνέτρεχαν κατά το χρόνο της απαλλοτριώσεως οι νόμιμες *προϋποθέσεις* (έκταση μη καλλιεργήσιμη, χωρίς φυτείες, ελαιόδενδρα, οπωροφόρα δένδρα ή δάση) ώστε να συντελεστεί αυτή.

Πρόέκυψε κατά ταύτα ότι η επίδικη αυτή έκταση *δεν* ήταν *καλλιεργήσιμη*, έτσι ώστε να ήταν *πρόσφορη* για την αποκατάσταση ακτημόνων καλλιεργητών και προσφύγων, προϋποθέσεις, άλλωστε, οι οποίες έπρεπε να συντρέχουν για την απαλλοτρίωση, σύμφωνα με το νομοθετικό διάταγμα του 1927, με συνέπεια η πιο πάνω υπουργική απόφαση που κήρυξε απαλλοτριωτέα ολόκληρη τη μοναστηριακή περιουσία της εν λόγω Μονής, έστω κι αν κατ' αρχή ήταν σύμφωνη με το Προεδρικό Διάταγμα 15/1926 (Αγροτικός Νόμος), άρθρ. 2 εδ. α', εν τούτοις στη συνέχεια αυτή *προσέκρουε* στην *ειδικότερη* και *νεότερη* διάταξη του νομοθετικού διατάγματος του 1927, το οποίο *περιόριζε* τη δυνατότητα

32. ΕτΚ, Α', φ.120/16-6-1927, 861, πρβλ. παραπάνω σημ. 4.

33. Αιτιολογική αναφορά της ολοκληρωτικής αυτής απαλλοτριώσεως, αναφερόμενης στην εν λόγω αριθ. 15 απαλλοτριωτική απόφαση βλ. πιο πάνω στο κείμενο της μελέτης μας παρ. 12 (σημ. 20).

απαλλοτριώσεις, απαιτώντας τη *συνδρομή* ορισμένων *πρόσθετων* προϋποθέσεων για το νόμιμο αυτής. Άλλωστε το ότι η εν λόγω επίδικη έκταση δεν ήταν απαλλοτριωτέα συναγόταν και από την πραγματική κατάσταση του μετοχίου - παλαιά κτίσματα με τον περιβάλλοντα χέρσο χώρο τους - ο οποίος ουδέποτε παραχωρήθηκε σε ακτήμονες και παρέμεινε πάντοτε στην κυριότητα, νομή και κατοχή της κυρίαρχης Μονής, εκμισθώνοντάς την σε τρίτους.

Αποτέλεσμα όλων αυτών των συναφών αιτιάσεων της αρεοπαγητικής αποφάσεως ήταν το τελικό της συμπέρασμα, με το οποίο θεωρήθηκε ότι η αριθ. 108855/1927 υπουργική *απόφαση*, με την οποία κηρύχθηκε απαλλοτριωτέο το επίδικο, εκδόθηκε καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτήσεως του αρμόδιου υπουργού Γεωργίας δυνάμει του νομοθετικού διατάγματος του 1927, με συνέπεια να είναι *μη νόμιμη* και συνεπώς *άκυρη*, που οδήγησε στην παράλληλη απόρριψη όλων των σχετικών αντιρρητικών επιχειρημάτων της αιτήσεως αναίρεσεως κατά της ΕφΘρ 18/1999 των αναιρεσειόντων αντιδίκων, με χαρακτηρισμούς ανάλογων των «αντιφατικών και ακατάληπτων» ισχυρισμών τους³⁴.

21.- Τέλος, παρόλη τη δικαστική τεκμηρίωση σε ανώτατο βαθμό των πολλαπλών παραβιάσεων της νομιμότητας και των υπερβάσεων του νομοθετημένου γράμματος και του πνεύματος των απαλλοτριώσεων, ιδιαίτερα στην αξιολογούμενη περίπτωση των μετοχίων της Θάσου, διασαφηνίστηκε μια κυρίαρχη τάση ουσιαστικής αντιφατικότητας των ρυθμίσεων, που ήδη αρκούντως αναλύθηκαν, οι οποίες οδήγησαν, τις διάφορες εφαρμοστικές πράξεις των τοπικών Επιτροπών Απαλλοτριώσεων, σε απαράδεκτους, εξωπραγματικούς, ερμηνευτικούς δικαιοκούς συλλογισμούς³⁵, οι οποίοι, με βάση τη συνολική αξιολόγηση, συνθέτουν το ειδικότερο συμπέρασμα, το οποίο δε θα μπορούσε να ήταν θετικό, παρά την αντίθετη έννοια, η οποία θα προσδιόριζε ένα κατά φαινόμενο ωφελμιστικό αποτέλεσμα, κι αυτό γιατί η «βίαιη» απαλλοτρίωση του συνόλου των Αγιορειτικών μετοχίων, δεν παρέχει ικανοποιητικά στοιχεία για να αξιολογηθεί το τελικό θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα της συντελεσθείσας απαλλοτριώσεως.

34. Που περιέχονταν στο διατακτικό της ΑΠ 777/2001 αποφάσεως, ό.π., ΝΟΜΟΣ/2001 (υποσημ. 31).

35. Ένας από τους οποίους θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αναφερόταν στην a priori υπαγωγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των απαλλοτριωτέων μοναστηριακών κτημάτων, με βάση τις ρυθμίσεις του νομοθετικού διατάγματος της 13^η-6-1927, «περί απαλλοτριώσεως των εν Θάσω και Λήμνω μοναστηριακών κτημάτων», που κυρώθηκε με το Νόμο 3588, της 13-6-1927 (βλ. σχετικά ό.π. στο κείμενο της μελέτης μας παρ. 4, σημ. 4-5), στη νομομοποιητική τεκμηρίωση των ρυθμίσεων της οθωμανικής γαιοκτητικής νομοθεσίας (βλ. σχετικά ό.π. στο κείμενο παρ. 9, σημ. 12-13, 16-17, παρ. 10, σημ. 18, παρ. 11, σημ. 19), το δικαιοκό πλαίσιο της οποίας δεν επιτρέπει διαφορετικό χαρακτηρισμό αξιολογήσεως των γαιών αυτών, πλην του προαναφερθέντος, με συνέπεια να ελλείπει, έστω και έμμεσα, η παραμικρή αναφορά στη γενικευμένη *ιδιόκτητη φύση των γαιών της Θάσου*, η οποία παραγνωρίζεται παντελώς! Βλ. για την τεκμηρίωση της τελευταίας αυτής παρατηρήσεως, με ουσιαστικά δικαιοκά στοιχεία για τον χαρακτήρα (μουλκικό) των ιδιοκτησιών των Θασίων, αντί άλλων, Κ. Ι. Χιόνης, «Ιστορική εξέλιξη της απονομής της Δικαιοσύνης στη Θάσο (1709-1912)», *Θασιακά* 15 (2009-2010), και σε ανάτυπο με την ίδια αρίθμηση, 10-11, 18, 116, 120, 128, 138, 148, 158, 179-Γ. Π. Νάκος, «Οριοθέτηση του νομικού καθεστώτος των τέως οθωμανικών ιδιοκτησιακών τίτλων επί των γαιών της κατηγορίας «mülk» (πλήρους ιδιοκτησίας) στη Θάσο», *Θασιακά* 16 (2011-2014), 319 κ.εξ., 329-331 κ.εξ., 337-340 κ.εξ.

The evolution of post-Byzantine *metochia*¹ outside Mount Athos: a report of some characteristic Greek court decisions expropriating *metochia* in the island of Thassos

The chronological exploration of the evolution of post-Byzantine *metochia* of Athos, with reference to the most ancient *metochia* in the island of Thassos, is attested in the late 13th century, with reports on the financial status of the *metochia* of the Filotheou athonite monastery (in the area of Theologos village) and those of Karakallou monastery; there are also *metochia* of the monastery of Lavra with significant landed properties, as well as the ones of the Pantocrator monastery in the late 14th century.

The economic development of the *metochia* of the athonite monasteries of Karakallou (14th — 17th century), Stavronikita (16th-17th century) and Xeropotamou (early 19th century), was not an isolated phenomenon, as in the subsequent period, equally intense was the development in the other areas of the island, where *metochia* of the main athonite monasteries were established, mainly those of the monasteries Iviron, Simonopetra, Hilandar, Vatopedi, Esphigmenou, Koutloumous, Megisti Lavra, Xeropotamou, St. Paul, Stavronikita, St. Pandeileimon and others.

However, the further development of these *metochia* has been halted after the widespread expropriations which took place, especially on the island of Thassos, after the year 1927, due to a program implemented and executed as an important element of the specific political agenda of the Agriculture Minister A. Papanastasiou, aiming to a vast expropriation of real estate properties that belonged to Monasteries, especially those of the Mount Athos, permitted by the Constitution of the time and allowing a form of expropriation founded on a special Decree of the year 1927 for the island of Thassos. This expropriation program was implemented on cultivated monastery lands (plantations, olive trees, fruit trees, forests) for the benefit of the landless farmers and the refugees.

In this way, the specific legislative framework of expropriations in the island of Thassos is evaluated and highlighted in the no. 777/2001 decision of the Supreme Court: After the issuing of the Presidential Decree no 15/22-10-1926 (Agricultural Law) which considered permissible the expropriation of monastic property for the purposes of providing for the landless farmers and persons pertaining to the lower social class, a more specific Law Decree issued on the 13th of July 1927 limited the possibility of such expropriations in certain areas, putting some conditions for the expropriation of the cultivated monastic estates of Thassos and Limnos, namely “plantations, olive trees, fruit trees and forests”.

1. Monastery dependencies